

ISMA INFORMĀCIJAS
SISTĒMU
ANNO 1994 MENEDŽMĒNTA
AUGSTSKOLA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**MECHANISMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT
IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGES:
INTERNATIONAL EXPERIENCE**

October 21-22, 2022

Proceedings of the Conference

**Riga, Latvia
2022**

UDK 33(062)
Me030

International scientific and practical conference “Mechanisms of economic development in the context of global changes: international experience” : conference proceedings, October 21-22, 2022. Riga : “Baltija Publishing”, 2022. 128 pages.

ISBN: 978-9934-26-243-2

ORGANISING COMMITTEE

Romans Djakons, Professor, Academician, ISMA University of Applied Sciences President, Riga, Latvia.

Marga Zivitere, Dr.oec., Professor, Academician, Rector's Advisor, Head of the Department of Economics at ISMA University of Applied Sciences, Riga, Latvia.

Olga Verdenhofa, Dr.sc.admin., As. Professor, ISMA University of Applied Sciences Vice-president, Riga, Latvia.

Iryna Kalenuk, Dr. oec., Professor, National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine.

Remigijus Kinderis, Dr.oec., Professor, Deputy Director for Strategic Development, Academic Council Chairman, Klaipeda State University of Applied Sciences, Klaipeda, Lithuania.

Sevdalina Dimitrova, Dr. oec., Professor, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Tarnovo, Bulgaria.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

Contents

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC AFFAIRS

MACROECONOMIC VOLATILITY AND ECONOMIC GROWTH
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Yuriy Bilenko1

PROBLEMS AND RETROSPECTIVES OF UKRAINIAN
DEVELOPMENT ON INTERNATIONAL TOURISTIC MARKET

Anna Bogorodytska, Alisa Malenok.....4

UKRAINE IN THE GLOBAL ECONOMY IN CRISIS CONDITIONS

Oleg Moroz.....8

ASYMMETRY OF SYNERGISM' EFFECTS
IN EXPORT-IMPORT ACTIVITIES

Olena Khytra.....13

THE CONCEPT OF CONNECTION BETWEEN RESOURCES
AND FUTURE GREEN ECONOMY NATIONAL MODELS

Veronika Chala19

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE STATE ECONOMY

THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE
UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Olena Koba.....24

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE MECHANISMS
OF PUBLIC ADMINISTRATION UNDER THE CONDITIONS
OF THE MILITARY STATE

Nataliia Mirko, Yevheniia Klymenko28

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ASPECTS
OF ASSESSING MODERN CHANGES IN THE AGRARIAN SECTOR
OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE COUNTRYSIDE

Oleksandr Shpykuliak, Olena Sakovska.....32

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF ENTERPRISES

FORMATION OF STRATEGIC MANAGEMENT SYSTEM
OF ENTERPRISE DEVELOPMENT

Ben Brahim Alaa36

MOTIVATIONAL FACTORS OF MODERN YOUTH IN THE LABOR MARKET OF UKRAINE Maria Senzerlikht	40
--	----

THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF “NETWORK STRUCTURE” IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHANGES Viktoriiia Khaustova, Nataliia Trushkina	44
---	----

INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITIES

INVESTMENT ECOSYSTEM AS A NEW FRAMEWORK FOR INVESTMENT INTERACTION IN A NATIONAL ECONOMY Oksana Bulkot	48
---	----

THE ROLE OF “INDUSTRY 4.0” IN THE RESTORATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY Volodymyr Mishchenko	52
--	----

ECONOMICS OF NATURAL RESOURCE MANAGEMENT AND NATURE PROTECTION

ENVIRONMENTAL REPARATIONS AS A TOOL FOR ENVIRONMENTAL REVIVAL IN UKRAINE AFTER THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIA Tetiana Galushkina, Volodymyr Taftai, Olha Afanasieva	57
--	----

THE SCENARIO APPROACH IN WASTE MANAGEMENT Yuliia Makovetska	61
---	----

DEMOGRAPHY, LABOR ECONOMICS, SOCIAL ECONOMICS, AND POLITICS

NEGATIVE FACTORS OF THE INFLUENCE OF LABOR MIGRATION ON THE CITIZENS OF UKRAINE AND THE SOCIAL SPHERE Oksana Samborska	65
---	----

HISTORICAL ASPECT OF THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATIONS Andrii Stasiuk	70
--	----

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT

QUALIFIED ELECTRONIC SIGNATURE AS A MANDATORY ELEMENT OF MODERN DOCUMENT FLOW Nadiia Antonenko	72
---	----

MONEY, FINANCE AND CREDIT

ROLE OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE
IN FINANCIAL MANAGEMENT

Serhii Kanyhin, Viktoriia Tyschenko77

DIGITAL TRANSFORMATIONS:
THE PROBLEM OF FINANCIAL ENTITY

Valeriia Kornivska82

MONEY AND TAX POLICY

INSTRUMENTS OF STATE REGULATION OF THE ECONOMY

Tetiana Horvat.....86

MATHEMATICAL METHODS, MODELS AND TECHNOLOGIES IN ECONOMICS

FORMATION OF AN INTEGRAL INDICATOR
OF THE POTENTIAL OF THE COUNTRY'S METALLURGICAL
INDUSTRY BASED ON TAXONOMIC ANALYSIS

Oleksandr Shapurov.....90

MARKETING

MARKETING ANALYSIS OF THE MARKET IN THE SYSTEM
OF THE MARKETING COMPLEX OF THE ENTERPRISE

Ilona Babukh, Maryna Yeremiia96

MODERN MANAGEMENT

THE IMPORTANCE OF THE MOTIVATION FUNCTION
IN MODERN MANAGEMENT

Oksana Buha100

THE ECONOMETRIC APPROACH TO MANAGERIAL
DECISION-MAKING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Natalia Ivanova103

FUTURE-READY MANAGER: AREAS OF RESPONSIBILITY

Liudmyla Shevchenko108

LOGISTICS AND TRANSPORT

FORMATION OF A MUTUALLY BENEFICIAL ECONOMIC ASSOCIATION OF AUTOTRANSPORT BUSINESS ORGANIZATIONS Dmytro Vlasenko	112
DIRECTIONS OF IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE MANAGEMENT OF SEA PORTS OF UKRAINE Iryna Sedikova, Denys Sedikov	117

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC AFFAIRS

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-1>

MACROECONOMIC VOLATILITY AND ECONOMIC GROWTH IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Yuriy Bilenko

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of International Economic Analysis
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

For analysis, we selected a group of Central and Eastern European countries that joined the European Union: Bulgaria, Romania, Poland, Hungary, the Czech Republic, Slovakia, Slovenia, Estonia, Lithuania, Latvia, as well as post-Soviet European countries: Ukraine, Belarus, Russia, Moldova and Albania and conducted a study of the economic growth in the period from 1991 to 2019, which covers 420 observations based on IMF World Economic Outlook Database [3].

In our research, we used three periods: total period 1991–2019, as well as measurements were carried out for each country during the economic boom of 2000–2008 and after the crisis of 2009–2019.

We calculated the Δ GDP indicator – the average value of annual GDP growth for the period, as well as the standard deviation of this indicator for the corresponding period. Over the entire studied period, the results indicate high volatility of economic growth indicators in countries where the average value of this indicator is quite low, which is typical for Bulgaria, Moldova, Romania, the Russian Federation, and Ukraine.

It is important to note, that volatility indicators during the economic boom of 2000–2008 and after the global financial crisis of 2008 are significantly different. High rates of economic growth cause low volatility in almost all countries except Estonia and Latvia (Table 1). The post-crisis period is accompanied by a sharp decrease in the rate of economic growth by 2-3 times

and, accordingly, an increase in the volatility of this indicator. The results show that, on average, the volatility of the economic growth rate increased by 1,7 times. There is a significant differentiation of these indicators between countries. The highest volatility of economic growth indicators increased in the Baltic states, in particular, in Lithuania by 3 times, and in Latvia by 2 times. The most stable economies are Estonia, Poland, Slovak Republic.

We made an attempt to assess the impact of the volatility of macroeconomic indicators: inflation, unemployment, public debt, export and import volumes on the rates of economic growth in the CEE countries for the three periods mentioned above. In general, the volatility of inflation, public debt, and import volumes negatively affects rates of economic growth for the period 1991–2019.

Table 1

Economic Growth and its Volatility in CEE

	1991–2019		2000–2008		2009–2019	
	Δ GDP	Δ GDP s.d.	Δ GDP	Δ GDP s.d.	Δ GDP	Δ GDPs.d.
Albania	2,98	7,95	6,19	1,17	2,82	1,08
Belarus	3,21	6,29	8,04	2,47	1,71	3,24
Bulgaria	0,76	5,60	5,96	1,16	1,79	2,23
Czech Republic	2,61	2,67	4,33	1,79	1,69	2,80
Estonia	3,88	5,44	6,52	4,79	1,94	5,76
Hungary	1,57	3,79	3,44	1,64	1,72	3,34
Latvia	3,26	6,12	7,20	4,53	1,27	5,82
Lithuania	4,23	4,98	7,01	2,73	1,69	5,60
Moldova	1,56	7,92	5,90	2,14	3,33	4,19
Poland	3,39	3,28	4,06	1,94	3,49	1,24
Romania	1,92	5,52	6,22	2,09	2,23	3,70
Russian Federation	1,75	5,75	6,97	1,78	1,03	3,60
Slovak Republic	4,13	3,10	5,71	2,79	2,42	2,81
Slovenia	2,92	2,94	4,23	1,33	1,03	3,72
Ukraine	-0,61	8,52	6,54	3,05	-0,97	6,58

Source: estimation of author

Our study showed a significant differentiation of the impact of the volatility of macroeconomic indicators in the period of economic boom and in the period of recovery from the crisis. Increasing volatility of economic

growth rates, inflation, current account, and import volumes has a positive effect on economic growth rates during an economic boom.

Table 2

Volatility of Macroeconomic Variables and Economic Growth in CEE

Types of interactions between variables	Coefficients of correlation	Coefficients of correlation	Coefficients of correlation
	1991–2019	2000–2008	2009–2019
s.d. GDP ↔ ΔGDP	-0,46	0,46	-0,63
s.d. Inflation ↔ ΔGDP	-0,65	0,52	-0,43
s.d. Unemployment ↔ ΔGDP	0,31	0,08	0,14
s.d. Budget Deficit ↔ ΔGDP	0,15	-0,03	-0,20
s.d. Current Account ↔ ΔGDP	-0,14	0,50	-0,26
s.d. Government Debt ↔ ΔGDP	-0,60	0,14	-0,62
s.d. Volume of Exports ↔ ΔGDP	-0,21	-0,09	-0,20
s.d. Volume of Imports ↔ ΔGDP	-0,60	0,43	-0,64

Source: estimation of author

In the post-crisis period, the influence of volatility changes. High volatility of economic growth rates, inflation, public debt, import volumes significantly reduces economic growth. F. Coricelli and I. Masten associate the high level of volatility of macroeconomic indicators in the CEE. E. Ianchovichina point out that volatility is influenced by significant flows of foreign capital, terms of trade and institutional changes [2].

We believe that in the period of crises, there should be a different approach to regulating the volatility of macroeconomic indicators in comparison with the economic boom. The internal and external balance of the economy is more important in the period of recovery from the crisis.

References:

1. Coricelli, F., Ianchovichina, E. Managing Volatility in Transition Economies: The Experience of the Central and Eastern European Countries. *CEPR Discussion Papers*. 2004. No. 4413.
2. Coricelli, F., Masten, I. Growth and Volatility in Transition Countries: The Role of Credit. *Festschrift in Honor of Guillermo A. Calvo, April 15-16, 2004*. Washington: IMF, 2004. 30 p.
3. IMF Economic Outlook Database. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October>

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-2>

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
НА МІЖНАРОДНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ**

**PROBLEMS AND RETROSPECTIVES OF UKRAINIAN
DEVELOPMENT ON INTERNATIONAL TOURISTIC MARKET**

Богородицька Г. Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та регіональних студій*

*Університету митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Маленок А. С.

магістр

*Університету митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Anna Bogorodytska

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of international Economic Relation
and Regional Studio*

*University of Custom Service and Finance
Dnipro, Ukraine*

Alisa Malenok

Master's degree

*University of Custom Service and Finance
Dnipro, Ukraine*

Міжнародний туризм є одним з великих секторів економіки, завдяки ньому створено багато робочих місць, що в свою чергу сприяють експорту в усьому світі. Сектор, який складається з широкого спектру галузей, має піддержувати міжнародних та внутрішніх туристів [1].

За даними (UNWTO), якщо порівнювати попередні роки, то міжнародні подорожі в 2021 році досягли 54 млн прибутків. На відміну від 2013 року туристична галузь з кожним роком починає зростати.

У грудні 2019 року кількість міжнародних туристів зменшилося від 57% до 77%, що призвело до скорочення витрат рекреантів з 1,4 трлн доларів, це сталося через COVID-19. Для того щоб уникнути швидкого поширення пандемії, туристам обмежили в'їзд в деякі країни [2].

Пандемія суттєво вплинула на міжнародний туризм. Через її розповсюдження можна спостерігати як зменшується кількість подорожуючих. У 2019 році скоротилось до 1550 млн. туристів, у 2020 році 1270 млн [3].

Через скорочення туристів, міжнародний туризм зазнав зменшення грошових надходжень. За 2019 рік було втрачено 1600 млрд дол. США, а у 2020 році понад 1200 млрд дол. США [5].

Подальше поновлення сектору міжнародного туризму залежить від скоординованих дій усіх держав, заради боротьби з пандемією COVID-19 та всесвітнього співробітництва.

Україна в 2013 році показала позитивний рух розвитку туристичної індустрії та бистрий темп приєднання до міжнародного туристичного ринку.

Через нестабільну політичну ситуацію кількість прибуттів знову скоротився, хоча показник кількості відправлень все ще мав позитивну динаміку, що в свою чергу позначилось на динаміку доходів від туризму ВВП України.

У 2013 році можна спостерігати зростання кількості в'їзних туристів, який досяг понад 24,7 млн осіб. Але в 2014 році через антитерористичну операцію на окупованих територіях, кількість іноземних прибуттів різко скоротилася до 13 млн. осіб.

За 2013 та 2021 роки можна побачити незначну позитивну динаміку виїзного туризму. У 2013 році він виріс до 24 млн осіб, але скоротився у 2014 році на 1,4 млн, осіб через нестабільну економічну ситуацію. В період наступних років, знов можна побачити збільшення кількості громадян України, які виїжджають за кордон [4].

Спільний внесок туристичної сфери до ВВП України станом на 2021 рік становив 185 млрд. грн. а прямі витрати подорожуючих 1, 45% ВВП.

Частина надходжень від туризму у ВВП нашої держави є меншою за збірні надходження. Якщо частина прямого внеску туристичної

сфери у ВВП в Україні становить близько 2,15% у 2021 та 1,18% у 2013 році, то країни лідери загальний показник мають 3,8 – 4,8%.

У 2021 році загальна кількість суб'єктів туристичної діяльності України юридичних та фізичних осіб становить 3540 одиниці, що на 469 одиниць більше ніж було у 2020 році. Найбільш великою категорією за типами суб'єктів є саме туристичні агенти. У 2015 році можна спостерігати їх скорочення але в період наступних років знов відбувається приріст.

Проаналізувавши актуальні проблеми України у сфері туризму, було розглянуто деякі показники індексу туристичної конкурентоспроможності [6].

В рапорті відмітили Україну, як одну з країн, які зазнали найбільш суттєве покращення туристичної діяльності в 2020 році. Низьку позицію Україна отримала в таких показниках як:

- природні ресурси (115 місце);
- екологічна витримка (104 місце);
- безпека та захист (101 місце);
- бізнес та оточення (98 місце);

Великих позицій Україна отримала саме в таких показниках як:

- здоров'я і гігієна (10 місце);
- цінова конкурентоспроможність (18 місце);
- народні ресурси та ринок праці (50 місце).

Показники даного індексу мають наступні перешкоди, що стають на шляху розвитку туризму в Україні:

- недостатньо сприятливі середовища, сюди входять (бізнес сфера, рівень безпеки, інфраструктура);
- не довершеність державної політики та сприятливих умов у сфері подорожей (міжнародна відкритість, екологічна витримка);
- не розвинена інфраструктура (повітряний та водний транспорт);
- нехтування природними ресурсами.
- немає інтересу культурним ресурсам серед людей.

Вирішенням цих негативних напрямів можливо лише шляхом запровадження нововведень. Це може бути розширення асортименту туристичних послуг встановлення відповідних цін. Усе це є обов'язковим для розвитку туристичного ринку країни [8].

Важливим також є точна система позиціонування, імідж країни на всесвітньому туристичному ринку, та допомога існуючих туристичних ресурсів з боку центральної виконавчої влади та місцевої громади.

Україна має міцний туристичний потенціал, чудову можливість підтримки та розвитку, але на даний час, він використовується не досить ефективно [7].

Обов'язковим є саме підняття рівня головних напрямків заохочення туристичної діяльності в Україні, яка може збільшити взаємозв'язок туризму з іншими сферами розвитку як усієї країни, так і окремих її регіонів.

Це допоможе зміцнити економіку держави, збільшення рівня доходів та населення, утворенню сильної туристичної галузі та збереженню історичної та культурної спадщини України [9].

Такі проблеми потрібно вирішувати найближчим часом, якщо держава хоче зробити ринок туристичних послуг України перспективним. Головна мета є збільшення іноземних туристів до країни та покращення розвитку внутрішнього туризму.

Література:

1. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019: The World Economic Forum. 2020. URL: <http://www.weforum.org>
2. UNWTO Tourism Highlights. URL: <https://www.unwto.org>
3. World travel and tourism council (WTTC). URL: <https://www.wttc.org/>
4. Дані та статистика. URL: <http://knoema.ru>
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Інвестиції в туристичну сферу України: сучасний стан, проблеми та перспективи. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/81.pdf>
7. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua>
8. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/50.pdf
9. Стратегічні підходи до розвитку ринку туристичних послуг в Україні. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1613/1/Gorina_1_Tourism_market.pdf

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-3>

UKRAINE IN THE GLOBAL ECONOMY IN CRISIS CONDITIONS

Oleg Moroz

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
“Management of Organizations and Project Management”
Engineering Educational and Scientific Institute
of Zaporizhian National University
Zaporizhzhia, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7336-8023>*

A specific feature of the development of society as a whole and the economies of individual countries, in particular, over the last several decades is the constantly growing role and importance of foreign economic policy, aimed at determining and securing the appropriate place of the country in the international division of labor and in the world economy as a whole. The development of economic relations in the country and the formation of the country's internal regional policy are closely related to the development of the world economy, the formation of regional foreign economic and investment policy taking into account the requirements of economic security. Thus, the study of problems related to the determination of the country's place in the international division of labor is relevant and requires further determination.

Scientific works of many researchers, including V. Behrens, M. Bromvych, J. Keynes, R. Markowitz, F. Modigliani, D. Northcott, A. Tobin, U. Fisher, P.M. Havranek, U. Sharp, and others make up a certain theoretical base and methodological toolkit for further research of these problems. At the same time, one of the most relevant aspects of this field of research remains issues related to the formation of organizational and economic support for the regional policy of the country in order to ensure its appropriate place in the world economy and the international division of labor [1, c. 24]. The problem becomes especially urgent in the conditions of

the economic and energy crisis, as well as the conduct of military operations on the territory of Ukraine.

Ukraine, from the point of view of participation in the international division of labor, has a rather favorable *geo-economic position* – it occupies a large territory in the east of Europe, having access to the Seas of Azov and the Black Sea, is located at the intersection of trade routes from north to south and from west to east, has land and maritime border with the majority of countries interested in the development of integration with it. It is the geographical position of Ukraine as a that has a wide economic potential for participation in the world economy, which determines the possibility of development priority direction of transit transportation of goods, oil, and gas from the Eurasian part to the west and from the north to the south of Europe and further to the Middle East to the African continent, etc., as well as a wide range of threats in competition on the world market, including Russia's interest in the annexation of certain landlocked territories.

Within the framework of Ukraine's consistent and purposeful aspiration to the pan-European *integration process*, even without considering the devastating consequences of the war, it is possible for domestic subjects of economic activity to gain favorable positions both in the international division of labor and in the world market as a whole. In Ukraine, the institutional prerequisites for the gradual expansion of the influence of its restored economy on the international division of labor and influence on the world economy through the further implementation of an integration policy, *provided that assistance is received* from the leading economically developed countries of the world to restore the economic potential of Ukraine, have been largely formed in Ukraine.

The provision of the mentioned aid is due to the existence of factors (both internal and external) for the revival of the export-oriented model of economic development in Ukraine, which can act as an additional factor in ensuring the economic growth of the world economy and overcoming the consequences of the economic crisis [2 p. 76–77]. But, as the experience of a number of countries of the world shows, the implementation of the export-oriented model is accompanied by the emergence of a number of contradictions regarding the harmonious development of society as a whole and the appearance of problems with the balance of the country's foreign

trade balance in particular [3]. Aking this into account, in parallel with the implementation of an export-oriented strategy, a number of certain measures should be implemented in Ukraine to *level the risks associated* with the implementation of an export-oriented model, in particular, such as stricter customs and tariff regulation of imports and the establishment of non-tariff barriers (sanitary, ecological, technical, technological norms and standards), which should create conditions that contribute to the accelerated growth of own production as the basic structure of Ukraine's inclusion in modern civilizational processes.

The development of the *agro-industrial complex*, aimed at providing its target market segment, which primarily consists of partners from developing countries, can ensure a significant place for Ukraine in the international division of labor. At the same time, significant investments in the implementation of serious socio-economic and structural transformations in the agro-industrial complex of the country are capable of transferring agriculture and food production to the category of highly efficient industries, which will determine, along with others, a significant expansion of the country's export profile in the system of the international division of labor.

A separate direction in the formation of Ukraine's export potential should be overcoming the consequences of military destruction and creating an appropriate industrial, social and foreign economic infrastructure, which can allow the country's economy to realistically and stably connect to the most dynamic and profitable positions in the world economy.

Overcoming the military and economic crisis requires paying special attention to determining the priorities of the *state import policy* and creating all the conditions (with the help of appropriate tax, price, credit, financial and currency state policy, etc.) for its effective implementation. Among the priorities of the state import policy, in our opinion, first of all, it is necessary to focus attention on the import of modern equipment and technology, know-how, engineering services, etc.

Taking into account the destructive consequences of conducting military operations for business in the country, it is important to overcome them by paying special attention to the attraction of *foreign investments* on preferential terms – the import of foreign capital must be ensured by

providing foreign investors with rights and opportunities adequate to those enjoyed by national sub- objects of economic activity, as well as benefits provided in special economic zones or benefits, in accordance with those operating on the territory of economically developed countries. The approach of using foreign investments, which is based on combining the latest technology with a fairly high general education and professional level of Ukrainian workers, should ensure the desired result in overcoming the consequences of the crisis. Careful attention at the state level to the import of investments for the development of the country's economy (both in terms of receiving investments and their intended use) should become an important additional factor in the economic revival of Ukraine [4].

Therefore, despite the existing risks of partial loss of certain markets and their positions in the international division of labor, it is necessary to carefully review the entire set of *economic relations with other countries* of the world, to optimize the existing priorities for their development based on the criteria of expediency and efficiency, as well as the conformity of these relations specifically related to the national economic interests of Ukraine. At the same time, in our opinion, one of the main driving forces for the further improvement of market transformations in Ukraine should be close cooperation with industrially developed countries. Such an approach to the development of Ukraine's international relations to overcome the consequences of the war and the economic crisis, regardless of certain risks, can be justified by a number of factors, in particular, such as:

- precisely in these countries, with the presence of a capacious capital market, a lot of experience in market management has been accumulated, which can be used in Ukraine, taking into account certain adaptation and adaptation to its specific conditions;

- the collision of the results of the activities of Ukrainian product manufacturers and the services provided by them with the open, powerful, demanding and tough modern markets of the leading countries of the world economy will force them to strive for a qualitatively new level of production, taking into account costs, quality, design, marketing, etc.;

- interaction with economically developed states should create new opportunities for receiving from them both direct (targeted) support (both financial and technical and technological) for the further development of

market infrastructure in Ukraine, as well as support in the form of soft loans, foreign investments, modern technologies management, which are extremely necessary in terms of overcoming the crisis and deepening the market transformation of the economy of Ukraine [5, c. 317].

An important, almost decisive, *prerequisite for overcoming the consequences of the military-economic crisis* in Ukraine is the provision of both its territorial integrity and independence in the defense of national interests, as well as the achievement of domestic political and economic stabilization (financial, budgetary, price, etc.), which should ensure progressive sustainable development of Ukraine's economy.

References:

1. Семенов Г. А. Міжнародні економічні відносини: аналіз стану реалії і проблеми : монографія. Київ : ЦНЛ, 2019. 268 с.
2. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 602 с.
3. Козик В. В., Панкова Л. А., Григор'єв О. Ю., Босак А. О. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини : навчально-методичний посібник-практикум. URL: http://books.zntu.edu.ua/book_info.pl?id=63369
4. Горбенко Н. О Місце України у міжнародному поділі праці. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/1122/>
5. Мороз О.С. Міжнародне співробітництво та розвиток продуктивних сил України // Socio-economic aspects of economics and management: Collection of scientific articles. Taunton (MA, United States of America): Aspect Publishing, 2015. Vol. 1. P. 316–319.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-4>

**АСИМЕТРИЯ ЭФФЕКТИВ СИНЕРГИЗМУ
В ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

**ASYMMETRY OF SYNERGISM' EFFECTS
IN EXPORT-IMPORT ACTIVITIES**

Хитра О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Olena Khytra

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department
of Public Management and Administration
The Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University
of Management and Law
Khmelnytskyi, Ukraine*

Ефекти синергізму в зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) означають стрибкоподібне підвищення ефективності діяльності підприємства, досягнуте завдяки інтеграції до його господарської системи певної сукупності зовнішньоекономічних операцій, що являє собою нову просторово-часову комбінацію у застосуванні наявних факторів виробництва, спрямованих на досягнення нових стратегічних цілей і тактичних завдань. Ефекти синергізму вважаються симетричними, оскільки не лише прискорюють освоєння нових стратегічних зон господарювання (СЗГ) без значних інвестицій, але й чинять зворотний вплив на витрати з розвитку частково освоєних СЗГ [1]. Незважаючи на це, в експортно-імпорتنій діяльності часто мають місце прояви асиметрії синергізму, обумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами.

Передусім слід зазначити, що міжнародне бізнес-середовище є досить асиметричним, що знаходить вияв у відсутності структурної рівноваги глобальної економічної системи та непропорційному розвитку її підсистем. Під асиметрією глобального економічного розвитку вчені розуміють такий стан розвитку світового господарства, якому властиве порушення порядку певних соціально-економічних явищ та процесів, відсутність упорядкованості елементів економічної сфери та непропорційний розподіл фінансових, інформаційних, людських потоків у просторово-часовому вимірі [2, с. 18–19].

Загальновідомим є поняття асиметрії інформації: ринкова інформація розподіляється нерівномірно, через що частина учасників ринку володіє такою інформацією, якою не володіють інші, та отримує за це відповідну ренту. Інформаційні асиметрії та дисперсія цін є об'єктивним результатом функціонування ринку; це явище ще називають індикатором «провалу» ринку, який ринкові механізми нездатні ліквідувати в принципі [3, с. 51; 4, с. 143].

Першопричиною багатьох проявів асиметрії є той факт, що експортно-імпорتنі операції здійснюються в умовах одночасного впливу різноспрямованих сил: «тиск щодо глобалізації» чинять фактори лібералізації торгівлі, розвитку комунікаційних технологій, мобільності капіталів і робочої сили; «тиск щодо локалізації» здійснюють відмінності в інфраструктурі, уподобаннях споживачів, каналах розподілу. Своєрідним компромісом стає процес глокалізації, що передбачає наявність паралельних тенденцій до уніфікації та диференціації і тим самим інтегрує рівні глобального (хаотичного) і локального (упорядкованого) [5].

Асиметрія є наслідком протекціоністських заходів держави, які вона впроваджує з метою захисту вітчизняного ринку від іноземної конкуренції. Так, до цінової асиметрії веде застосування мита – податку, який впливає на рівень цін, показники споживання продукції, розмір надходжень до бюджету, співвідношення валютних доходів та витрат, умови доступу національних товарів на зарубіжні ринки. Певну асиметричність у структурі імпорتنих товарів зумовлює принцип «ескалації мита», згідно з яким ставки мита змінюються залежно від ступеня обробки товару (або його «квазіенергетичної

цінності»), а також застосування тарифної квоти – змінного мита, що реагує на обсяги ввезеного товару. Ще більш асиметричним виглядає вплив на показники торгівлі заходів нетарифного регулювання (введення квот, режиму ліцензування, технічних бар'єрів, укладання угод про «добровільне» обмеження експорту тощо). З одного боку, всі ці заходи покликані утримувати вітчизняний ринок у межах т. зв. «ентропійного коридору» (аналогом ентропії тут вважаються надто високі обсяги імпорту), а з іншого – це може призвести до закритості економіки і неможливості синхронізації темпів її розвитку з глобальними (євроінтеграційними) тенденціями.

На окрему увагу заслуговує застосування субсидій для стимулювання експорту, що водночас переслідує ціль побічної дискримінації імпорту. У цьому разі на відновлення симетрії ефектів синергізму спрацьовує компенсаційне мито, що застосовується державою-імпортером з метою нейтралізації впливу наданих субсидій. У свою чергу, субсидії часто провокують експортерів на встановлення демпінгових цін з метою завоювання зарубіжного ринку. У цьому випадку відновлення симетричності відбувається шляхом застосування високих ставок антидемпінгового мита. Загалом, усуненню асиметрії відносин може сприяти переорієнтація державної політики в напрямку вільної торгівлі.

На макрорівні найбільш яскравим проявом асиметрії можна вважати сальдо зовнішньоторгового балансу, що ще з часів меркантилістів трактується як позитивне (активний баланс) або негативне (пасивний баланс). Така асиметрія, у свою чергу, відображає характер зовнішньоекономічної політики держави та рівень її зовнішньоекономічного потенціалу. Звісно, повністю відмовитись від імпорту держави не можуть, адже такий підхід буде суперечити принципам міжнародного поділу праці і вестиме країну до моделі автаркії. Відтак, для відновлення симетрії потрібно розмежувати імпорт на «виправданий (критичний)» і такий, що може бути вигідно замінений вітчизняною продукцією.

Зовнішньоекономічний потенціал кожного підприємства завжди можна вважати асиметричною величиною хоча б тому, що в ньому наявні як сильні сторони, які спонукають до пошуку нестандартних

рішень та сміливого впровадження інновацій, так і слабкі ланки, що змушують звужувати експортну експансію, поступатися конкурентам. Через помилкові рішення підприємства часто обирають ринки, потенціал яких не збігається з їх власним потенціалом, або ж контрагентів, які не відповідають очікуванням щодо взаємодоповнення економічних потенціалів. Наприклад, помилкою може стати вибір глобальної стратегії у галузі, що потребує багатонаціонального підходу у зв'язку з наявністю суттєвих економічних або соціально-культурних особливостей ведення бізнесу.

«Валютна асиметрія» виникає через те, що в експортно-імпортній діяльності застосовуються різні валюти. Так, у договорі купівлі-продажу валюта ціни може не збігатися з валютою платежу, що потребує здійснення перерахунку відповідно до валютного курсу. Відновленням симетрії у цьому випадку слід вважати внесення до зовнішньоекономічних контрактів валютних застережень, які захищають зацікавлені сторони від валютних ризиків. Зокрема, у разі застереження з двосторонньою спрямованістю коригування платежу здійснюється як від зниження курсу валюти, так і від його зростання.

З ціновою асиметрією пов'язане явище множинності цін, коли на ринку в межах однієї стадії обігу на той самий товар діє низка різних за рівнем цін. Детермінуючими чинниками такої асиметрії є тарифні і нетарифні бар'єри, конкуренція, місткість ринку, застосування трансферного ціноутворення. «Цінові флуктуації», безперечно, розхитують ринок, але водночас виводять амплітуду цих коливань на певний орієнтир – світову ціну (атрактор), яка, у свою чергу, відтворює точку співвідношення світового попиту і світової пропозиції. А отже, ця асиметричність свідчить про те, наскільки поточний стан системи близький до рівноваги або ж, навпаки, вона наближається до «біфуркаційного переходу».

Певну асиметрію до торговельних відносин може привнести залучення посередників. З одного боку, посередники полегшують процес укладання зовнішньоекономічних угод, але, з іншого боку, це зумовлює підвищення їх вартості. До того ж, збільшується відстань між виробниками і споживачами продукції, експортери позбавляються безпосередніх точок контакту з ринком.

Асиметричність міжнародних торгів (тендерів) може проявлятися у тому, що один покупець оголошує конкурс, в якому може взяти участь велике коло потенційних продавців. Це означає, що певна кількість продавців витратитиме зайві зусилля на подання оферти, тоді як виграє тендер лише один учасник. Водночас, слід зауважити, що кількісна асиметрія у цьому випадку може бути виправдана відновленням симетричності у співвідношенні «якість – ціна – терміни» (саме ці критерії зазвичай є визначальними для вибору переможця, і вони слугують своєрідним «атрактором», який «притягує» всіх учасників та змушує їх орієнтуватися на показники лідера галузі). Також для участі в тендерах учасники часто об'єднуються у консорціуми, що, знову ж таки, можна розглядати як спосіб відновлення симетрії у задіяних потенціалах та очікуваних доходах.

Безумовно, асиметричність глобалізації веде до ряду негативних наслідків: спостерігається асинхронність розвитку економік різних країн; нееквівалентний обмін між центром і периферією зумовлює втягування останньої до пастки сировинної спеціалізації у світовому поділі праці і зовнішньої заборгованості.

Водночас економічна асиметрія є джерелом розвитку глобальної економіки та її переходу від одного якісного стану до іншого. Тому завдяки асиметриям, які виникають у процесі глобальних трансформацій, в підсумку можна забезпечувати оптимальні умови функціонування усіх соціально-економічних та суспільно-політичних систем [6, с. 35–36]. Розглянуті прояви асиметрії, з одного боку, зменшують розмір потенційного синергізму, оскільки пов'язані з нерівномірністю розподілу вигод і ризиків між партнерами, провокуючи тим самим флуктуаційні відхилення від обраного курсу співпраці. Але, разом з тим, надто правильна симетрія, надмірна синхронізованість, цілісність системи взаємодії і непохитність налагоджених торговельних зв'язків гальмує подальший розвиток ЗЕД, тоді як асиметрія спонукає до пошуку більш ефективних варіантів співробітництва у наявному економічному середовищі або змушує підприємства ініціювати кардинальні зміни самого середовища.

Література:

1. Князева Н.О., Кіслова І.М. Метод оцінки ефекту синергізму при формуванні стратегічних зон господарювання підприємства. *Науковий вісник*. Одеса, 2009. № 16 (94). С. 3–9.
2. Запужляк В.З., Герман Л.Т. Асиметрії глобального економічного розвитку. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18. № 3. С. 16–25.
3. Магдич А.С., Лимонова Е.М. Асиметрія інформації: сфери виникнення та ефекти. *Нобелівський вісник*. 2019. № 1 (12). С. 50–56.
4. Маниліч М.І. Основні передумови для подолання проявів асиметрії на фінансовому ринку. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 5. С. 142–148.
5. Домбровський О.Г. Глобалізація vs глокалізація в альтернативах символічного універсуму. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2012. № 1. С. 84–89.
6. Василевська Г. Теоретичні підходи до визначення асиметрії фіскального простору держави. *Світ фінансів*. 2020. Вип. 3 (64). С. 29–39.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-5>

КОНЦЕПЦІЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ РЕСУРСАМИ ТА МАЙБУТНІ НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE CONCEPT OF CONNECTION BETWEEN RESOURCES AND FUTURE GREEN ECONOMY NATIONAL MODELS

Чала В. С.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної
економіки та публічного управління і адміністрування
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури
м. Дніпро, Україна*

Veronika Chala

*PhD in Economics, Associate Professor, Senior Lecture at the Department
of International Economy and Public Management and Administration
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture
Dnipro, Ukraine*

Національні моделі зеленої економіки в умовах глобалізації зазнають глибоких трансформаційних змін. За своєю природою вони відбивають, з одного боку, певну конвергенцію їх окремих елементів, а з другого – системне переосмислення державами стратегічних цілей свого конкурентного розвитку через призму значного загострення світової екологічної проблеми. Зокрема, у стратегіях розбудови зеленої економіки багатьох країн вже сьогодні можна спостерігати одночасну реалізацію інструментів, характерних для різних моделей. На нашу думку, даний тренд засвідчує більшою мірою фрагментарну конвергенцію та гібридизацію чинних національних моделей, а не їх повне злиття у новітню модельну конфігурацію. При цьому визначальний вплив на даний процес справляють такі ключові закономірності сучасної фази світогосподарського розвитку як: інтелектуалізація й індивідуалізація виробництва, його мережевізація, діджиталізація та віртуалізація, зміна технологічних парадигм і сервізація структури економіки тощо.

Підтвердженням даної тези є, зокрема, той факт, що саме на методологічній базі теоретичної школи ресурсного менеджменту у 2011 р. було розроблено цілісну новітню концепцію зв'язку між ресурсами (*англ. – resource nexus*). Обґрунтовуючи наявність тісної взаємної пов'язаності між матеріальними ресурсами, якими користується суспільство та економіка [1], дана концепція набула значної популярності після її визнання на рівні міжнародних організацій та кластерних ініціатив у межах програми ЄС Горизонт – 2020 (SIM4NEXUS, MAGIC, DAFNE) та Європейської зеленої угоди.

Своєю чергою, експерти ФАО розглядають концепцію зв'язку між ресурсами як важливий методологічний підхід для кращого розуміння та систематичного аналізу взаємодії між природним середовищем і діяльністю людини, а також діяльності у сфері координації систем управління і використання природних ресурсів у різних секторах економіки і у різних масштабах [2]. При цьому ключовими було визнано ряд ресурсів і процесів, що мають найбільший взаємозв'язок між матеріальною природою та суспільними потребами, а також є «вузловими точками» розгалуженої мережі взаємозв'язків у глобальній економічній системі (рис. 1).

Виключна важливість зазначеної концепції полягає також у тому, що на її методологічному підґрунті наприкінці 2019 р. було розроблено Європейську зелену угоду. З її положень випливає ціла низка синергій та компромісів, котрі покликані наблизити ЄС до досягнення цілей сталого розвитку та формування зеленої економіки, зокрема:

- будівництво та ремонт енерго- та ресурсоефективним шляхом;
- мобілізація промислових ресурсів для потреб циркулярної економіки;
- прискорення структурних трансформацій суспільного відтворення у напрямі розбудови сталої та розумної мобільності;
- забезпечення нульових викидів CO₂ задля нетоксичного довкілля;
- збереження та відновлення екосистем та біорізноманіття;
- збільшення кліматичного внеску ЄС до 2030 та 2050 років;
- розбудова екологічно чистих та дружніх до довкілля продовольчих систем на основі впровадження концепції «з ферми до виделки»;
- постачання чистої, доступної та безпечної енергії [3].

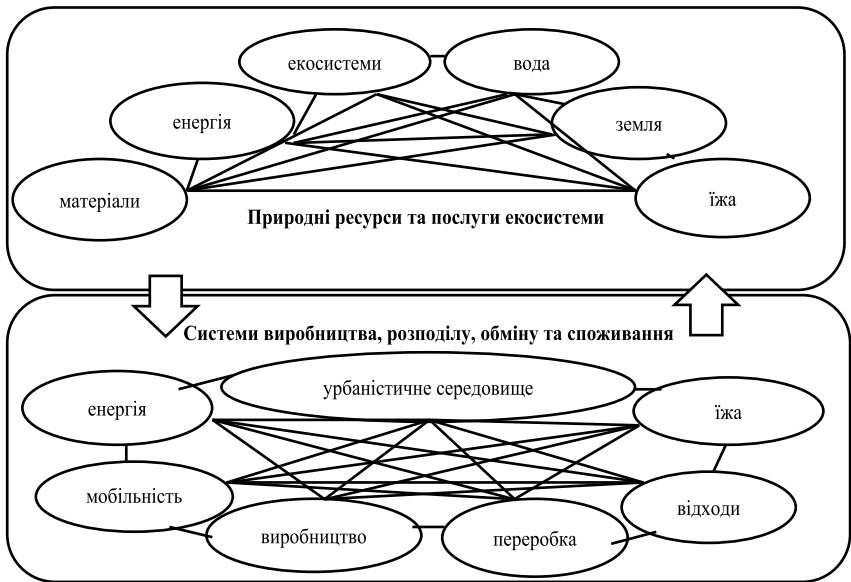

Рис. 1. Загальна модель концепції зв'язку між ресурсами та економікою

Джерело: складено автором

Реалізація завдання з зеленої трансформації найчастіше окреслюється в національних стратегіях. Поглиблене вивчення стратегій зеленого переходу країн глобального Півдня дала можливість ідентифікувати доволі широке коло їх типів [4; 5]. Натомість поточний рівень соціально-економічного розвитку країн детермінує їх можливості та готовність до переходу до більш високого рівня розвитку. Тож за критерієм пануючого якісного формату переходу країн до зеленої економіки національні моделі можна поділити на такі типи:

- зелена гнучкість – концентрується на урбаністичному просторі з обмеженим охопленням секторів економіки;
- зелене зростання – прагматичне використання потенціалу зеленої економіки як одного з ключових чинників забезпечення зростання економіки;

– зелена трансформація – реалізація стратегій структурної модернізації економіки з метою її приведення до зеленого типу;

– зелена революція – повсюдне використання інновацій для реалізації зеленого переходу до нової моделі економіки, яка не виключає можливості розвитку без зростання ВВП.

При цьому комплексна демонстрація різноманіття можливих майбутніх моделей зеленої економіки під силу лише сценарному підходу. Зокрема, на прикладі сталого розвитку постачальницьких ланцюгів німецькі дослідники спрогнозували можливі альтернативні сценарії зеленої трансформації, урахування вад яких дасть змогу окреслити більш її раціональні моделі. Це такі сценарії як-от:

– стале врядування для зеленої та інклюзивної економіки, за яким частки приватного та публічного залучення капіталу є високими, а відомим прикладом є поширення моделей розумних міст;

– сталі споживачі – індивідуалізація способу життя завдяки розробленню, проєктуванню та виробництву продукції самими споживачами, просюмерами, прикладом чого є використання 3-D принтерів;

– економічне зростання завдяки ефективності та технологіям – діджитал-орієнтовані революційні зміни виробничих процесів, операцій, функцій, технологій, корпоративних стратегій і бізнес-моделей;

– бізнес як завжди – постачальницькі ланцюги спочатку виграють від економічного зростання, а згодом зазнають негативного впливу зменшення доступності ресурсів, природних катаклізмів та зростання частоти розривів. Водночас відсутність політик регулювання глобалізації призводить до втрат у формі скорочення вартісних ланцюгів вартості [6]. Як бачимо, окреслені альтернативи засвідчують необхідність спільної роботи над пошуком стратегічних рішень незалежно від рівня оволодіння технологіями.

Глобальна гармонізація моделей зеленої економіки та формування глобальної зеленої екосистеми становить для світового суспільства доволі амбітну й довгострокову стратегічну ціль. Її реалізація можлива двома основними шляхами – макроекономічним (зверху вниз) та мікроекономічним (знизу вгору). До успішних прикладів реалізації першого підходу можна віднести чітко окреслення ключових рамок

біоекономіки експертами ОЕСР, які набули глобального визнання та використання. Проте, навіть такі успіхи не призводять до повної уніфікації національних моделей, розвиток яких детермінується, крім чисто економічних, ще й історичними, географічними, ідеологічними та політичними чинниками.

Література:

1. Hoff H. Understanding the nexus. Conference paper presented at: Bonn 2011 Conference: The Water, Energy and Food Security Nexus, 16-18 November 2011.
2. The water-energy-food nexus. A new approach in support of food security and sustainable agriculture, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, Italy. 2014.
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “The European Green Deal” (COM (2019) 640 final of 11 December 2019).
4. Death C. Four discourses of the green economy in the global South. *Third World Quarterly*. 2015. Vol. 36 (12). P. 2207–2224.
5. Georgeson L., Maslin M., Poessinouw M. The global green economy: a review of concepts, definitions, measurement methodologies and their interactions. *Geo: Geography and Environment*. January-June 2017. Volume 4. Issue 1.
6. Melkonyan A., Krumme K., Gruchmann T., Spinler S., Schumacher T., Bleischwitz R. Scenario and strategy planning for transformative supply chains within a sustainable economy. *Journal of Cleaner Production*. 2019. Volume 231. P. 144–160.

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE STATE ECONOMY

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-6>

БУДІВЕЛЬНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Коба О. В.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

Olena Koba

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Associate
Professor of the Department of Finance, Banking Business and Taxation
National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk"
Poltava, Ukraine*

Війна РФ проти України завдає численних збитків і втрат економіці країни. За даними Київської Школи Економіки (КШЕ) спільно з Міністерством розвитку громад і територій України, Міністерством інфраструктури України, Міністерством охорони здоров'я України, за координації Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та у співпраці з іншими профільними міністерствами та Національним банком [1] станом на 1 вересня 2022 р. завдана Україні шкода оцінювалась на рівні \$114,5 млрд.

Україна намагається усіляко мінімізувати збитки від війни. Для цього здійснюється релокація бізнесу із зони бойових дій у безпечніші регіони, вирішуються житлові проблеми тимчасово переміщених осіб, відновлюється критична інфраструктура (електромережі, дороги,

залізничне сполучення, газопостачання, водогони, тощо) на звільнених територіях, приймаються заходи, спрямовані на відновлення економіки.

З цією метою будівельний бізнес України у короткі терміни відновив роботу. Станом на 1 липня з початку 2022 року у будівельній галузі зареєстровано 86 нових суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб [4] і 88 – суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб [2].

Забудовники вже станом на 6 квітня 2022 року відновили будівництво 427 житлових комплексів. 80% з них знаходяться у Вінницькій, Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій та Закарпатській областях [3]. У Києві частково відновили роботу такі будівельні компанії: Київміськбуд, КАН девелопмент, Інтергал-буд, Stolitsa Group, ПІСЛ, Perfect Group, Saga Development, Status Group, GEOS, "Ковальський", DIM, A Development та City One Development. Їх частка у столичного ринку нерухомості становить близько 80%.

Станом на 26 липня 2022 року у Державній інспекції архітектури та містобудування України зареєстровано понад 16 тис. звернень про нове будівництво об'єктів, реконструкцію і капітальний ремонт пошкоджених будівель, найбільшу кількість серед них становлять декларації про готовність об'єкта до експлуатації – 8900 та повідомлення про початок будівельних робіт – 5709. Серед регіонів України першість в отриманні дозволів на введення об'єкта в експлуатацію отримала Київська область. Лідерство зі звернень щодо видачі дозволу на проведення будівельних робіт отримує Львівська область. А також високі показники таких звернень у Київській та Хмельницькій областях.

Війна негативно позначилася на діяльності будівельної галузі, її обсяги суттєво знизились. Так, у січні-червні 2022 року в Україні забудовниками введено в експлуатацію всього 2420191 м² житлових будівель, що на 2377038 м², або 50,42 % менше відповідного показника 2021 року, та 2349380 м² нежитлових будівель, що на 2377038 м², або 45,18 % менше відповідного показника 2021 року [4, 5].

Крім того, попит на нерухомість виявився незначним, щоправда очікується збільшення, однак говорити про повернення до довоєнних

показників зарано. За прогнозами експертів основний запит буде на квартири у готових будинках та на квартири з ремонтом. Аналіз угод на продаж свідчить, що лише 30% покупців зацікавлені у придбанні житла у готових та заселених будинках, 50% з них обирають квартири в будинках, які будуть введені в експлуатацію через два-чотири місяці, а 20% – готові інвестувати у проекти, термін здачі в експлуатацію яких заплановано на початок наступного року.

Однак, незважаючи на зниження попиту, середня вартість житла майже по всіх регіонах України зросла порівняно з відповідним періодом минулого року.

Темп зростання середньої ціни 1 м² житла в середньому в Україні у 2022 році порівняно з відповідним періодом 2021 року зріс на 154,76% (рис. 1).

З метою стимулювання діяльності будівельних підприємств, прискорення темпів введення об'єктів в експлуатацію урядом України внесено зміни до окремих нормативно-правових актів, що регулюють правові відносини у будівельній сфері.

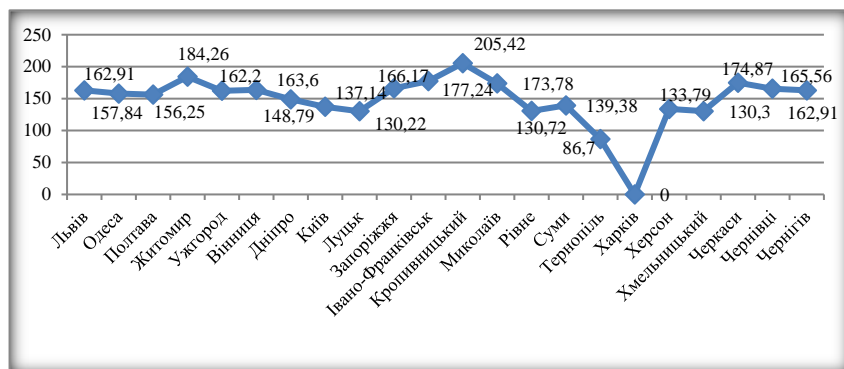

Рис. 1. Темп зростання середньої ціни 1 м² в новобудовах областей України за 2021–2022 роки, %

Джерело: розроблено автором за даними [7]

Такі зміни законодавства спрямовані на створення правових підстав для спрощення, прискорення, удосконалення діяльності в будівельній сфері в умовах воєнного стану і безперечно сприятимуть

забезпеченню стабілізації ситуації у будівельній галузі і швидкому відновленню постраждалих територій.

Література:

1. KSE Institute (аналітичний центр при Київській школі економіки). URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/kse-spilno-z-ministerstvom-ekonomikita-ofisom-prezidenta-zapuskaye-sayt-dlya-zboru-danih-pro-zbitki-naneseni-ukrayini-u-viyuni/> (дата звернення: 26.09.2022).

2. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності на 01 липня 2022 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2022/fop_kved/arh_kzf_kved_22.htm (дата звернення: 26.09.2022).

3. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за видами економічної діяльності на 01 липня 2022 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2022/kved/arh_kved_22.htm (дата звернення: 26.09.2022).

4. Де в Україні відновили будівництво житла. URL: <https://lun.ua/> (дата звернення: 26.09.2022).

5. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за регіонами у січні-червні 2021 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/bud/kzp_reg/arh_nkzp_reg2021_u.htm (дата звернення: 26.09.2022).

6. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за регіонами у січні-червні 2022 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/bud/kzp_reg/arh_nkzp_reg2022_u.htm (дата звернення: 26.09.2022).

7. Статистика ринку нерухомості в Україні. URL: <https://misto.lun.ua/price> (дата звернення: 26.09.2022).

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-7>

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ
ДО МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ**

**CONCEPTUAL APPROACHES
TO THE MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION
UNDER THE CONDITIONS OF THE MILITARY STATE**

Мірко Н. В.

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Державного торгово-економічного університету
м. Київ, Україна*

Клименко Є. В.

*студентка
Державного торгово-економічного університету
м. Київ, Україна*

Nataliia Mirko

*Candidate of Sciences (PhD) in Public Administration
Associate Professor of the Department of Public Administration
State University of trade and economics
Kyiv, Ukraine*

Yevheniia Klymenko

*Student
State University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine*

Публічне управління в умовах воєнного стану має свої характерні особливості та механізми розвитку. Вони потребують наукових досліджень задля вироблення дієвих пропозицій щодо пріоритетів і напрямів підвищення ефективності управління державою під час протистояння зовнішній агресії.

Слід звернути увагу на міжнародний досвід такого управління інших країн, що стикнулись із збройною агресією проти своєї цілісності:

Хорватія під час військового стану у власній країні, була змушена відмовитись від субсидій різноманітних галузей, а також уповільнили технологічний розвиток промисловості. Управлінцями було прийнято реформи, що стосувались ціноутворення і зняття обмежень з середнього, та малого бізнесу [1].

Грузія під час збройного конфлікту акцентувала увагу на отриманні макрофінансових допомог, з метою відновлення критичної інфраструктури, а також робила акцент на харчовій промисловості з метою забезпечення продуктами населення, що були вимушено переміщеними, або безробітними внаслідок агресії [2].

Ізраїльський досвід дозволяє також зрозуміти, що в умовах військового стану доцільно акцентувати увагу на регулювання цін. Управлінці сформували систему, яка дозволила розподіляти ресурси між галузями. Акцентовано увагу було на енергетичну і харчову промисловість. Під час післявоєнного відновлення введено політику зовнішньоекономічної орієнтації економіки, в результаті чого це дозволило пришвидшувати відновлювальні процеси. В умовах сьогодення Ізраїль залишається провідною, економічно розвинутою державою з сучасним військово-технічним озброєнням, це свідчить про раціональність і ефективність обраних заходів [3].

Проте в сучасних реаліях в Україні неможливо повністю апробувати вищезгаданий досвід країн, оскільки війна триває і щодня виникають нові загрози, що потребують моментального реагування, як в публічному управлінні, так і в нормативно-законодавчій сфері. Тому в умовах військового стану публічне управління повинно бути зосереджене на таких факторах:

Необхідно підтримувати адміністративно-територіальну реформу, з метою унеможливлення появи інституційних непорозумінь між органами державної влади і місцевого самоврядування.

Варто проводити розподіл обов'язків і управлінських завдань між всіма учасниками державної влади, органами місцевого самоврядування, що стосуватимуться питань і повноважень сфери публічного управління і безпеки в регіонах.

Управлінці кожної області, та територіальної громади повинні мати недоторканий запас харчової провізії, води, та альтернативних джерел енергії, у разі виникнення непередбачуваних обставин.

Управлінці повинні формувати комісії з питань розслідування «фейкового волонтерства» у власних громадах. Ці комісії повинні відслідковувати онлайн і офлайн збори коштів на підтримку армії, а у разі виявлення неправомірних дій передавати інформацію до відповідних компетентних органів. Нажаль, ця проблема потребує постійного моніторингу в кожному регіоні України.

Також, в результаті переорієнтації вектору розвитку України і відмови від співпраці з державами-агресорами, публічні управлінці повинні робити акцент на євроінтеграцію економічного, освітнього, соціального, технологічного розвитку.

Слід зазначити, що ефективне публічне управління в умовах військового стану дозволило оптимізувати бюджетні видатки в регіонах, зокрема було запроваджено [4]:

- надання кредитів з бюджету за попередньо встановленими бюджетними програмами, було прийнято рішення, що зменшення видатків здійснюється без погодження комісіями місцевих рад;
- встановлено, що виконавчі комітети місцевих рад, різноманітні місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації можуть приймати безпосередні рішення про перерахування коштів з місцевих бюджетів, до державного бюджету;
- запроваджено, що передача коштів і видатків між місцевими бюджетами може здійснюватися без укладання договорів;
- зупинені перевірки Державною аудиторською службою місцевих бюджетів;
- загальний обсяг резервного фонду бюджету може збільшуватись на понад 1%.

Впроваджені заходи дозволили підтримувати механізми управління всередині держави та сприяли підтримці економічних, соціальних процесів що відбуваються. Тому слід сформувати систему пріоритетних напрямів, що потребують першочергового вирішення, до яких належатимуть: відновлення транспортних сполучень, та прилеглої інфраструктури; формування складів і резервуарів з

критичними запасами паливних і горючих рідин на територіях регіонів; вдосконалення аграрного сектору в регіонах, що стосуватиметься посіву нових культур на нових спеціалізовано оснащених ділянках, з метою унеможливлення харчового дефіциту; нова енергетична модель, що стосуватиметься переходу на нові джерела енергії; відновлення зовнішньоекономічної діяльності з метою стабілізації економіки; побудова нових металургійних комплексів, залучення міжнародного досвіду в створенні технопарків.

Всі наведені твердження можуть вважатись актуальними в умовах сьогодення і потребують раціональної організації і управління зі сторони держави, а саме публічних управлінців, оскільки вони формуватимуть стратегію нової України, що займатиме провідну позицію в рейтингах високорозвинених держав світу.

Література:

1. Дяченко С. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/ruKbriceconomy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainuuspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> (дата звернення: 18.10.2022).
2. МакФарлейн Н. Постреволюційна Грузія на межі? Критика. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/postrevolyutsiyna-hruziya-na-mezhi> (дата звернення: 18.10.2022).
3. Нечипоренко М. Відродження після війни. Світовий досвід економічного успіху для України. The Page. URL: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-uprovouennij-chas> (дата звернення: 19.10.2022).
4. Постанова : Закон України від 11 березня 2022 р. № 252 // Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану. Київ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannya-miscevih-byudzhetiv-u-period-voennogo-stanu-252> (дата звернення: 19.10.2022).

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-8>

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ
СУЧАСНИХ ЗМІН У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СЕЛІ**

**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ASPECTS OF
ASSESSING MODERN CHANGES IN THE AGRARIAN SECTOR
OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN THE COUNTRYSIDE**

Шпикуляк О. Г.

*доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН,
учений секретар, завідувач відділу підприємництва,
кооперації та агропромислової інтеграції
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна*

Саковська О. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Уманського національного університету садівництва
м. Умань, Україна*

Oleksandr Shpykuliak

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Academic secretary, Head of the Department of Entrepreneurship,
Cooperation and Agro-industrial Integration
National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics»
Kyiv, Ukraine*

Olena Sakovska

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Tourism,
Hotel and Restaurant Business Department
Uman National University of Horticulture
Uman, Ukraine*

З початком військової агресії росії проти України кардинально змінилися організаційно-економічні умови розвитку аграрного та інших секторів господарської діяльності на селі, що стосується

функціонування підприємницьких структур. У перші дні війни і навіть місяці, виникли передумови для появи фундаментальних невизначеностей, які призвели до тимчасового інституційного шоку усіх учасників господарських відносин на аграрному ринку, а також управлінських структур. Основна економічна наслідкова ознака-підстава для кваліфікації ситуації як інституційного шоку – це війна, а безпосередньо в економічній площині – те, що основні канали збуту продукції аграрного бізнесу були паралізовані, більше того – по-факту – закриті. Раптове «закриття» експортних каналів збуту сільськогосподарської продукції призвело до виникнення такого негативного ефекту в аграрному бізнесі як інституційна неспроможність забезпечити трансакції обміну. Особливо патовою, на перших порах, була ситуація для підприємств-провідників стратегії покладання на виробництво кількох експортних культур.

Поступово, за кілька місяців після початку військової агресії проти нашої держави, з прийняттям урядових регуляторних рішень, підтримкою зарубіжних партнерів, а також активізацією механізмів обміну, підтримки агробізнесу дещо вдалося розблокувати канали збуту продукції. Втім з огляду на сучасний стан й виходячи з оцінок перспективи, аграрному сектору потрібно стратегічно перебудовуватися, а підприємницьким структурам – створювати модель господарювання, яка надасть конкурентоспроможні можливості: відмовитися від подальшого впровадження ідеології сировинної економіки; гарантувати національну економічну і продовольчу безпеку; максимально швидко і охопно інтегрувати Європейські принципи організації сільськогосподарської діяльності, зокрема із запровадженням засад «зеленого» курсу, наприклад через створення структур з використання відновлюваних джерел енергії [1]; забезпечити ресурс для відновлення виробництва у післявоєнний період; сприяти сталому розвитку [7, с. 242–268] сільських територій за рахунок підтримки сімейного фермерства [5], структур спільної діяльності [8] та кооперації [2; 3; 4], а також соціального підприємництва [6]. Зазначені дії вважаємо базовими для успішної організації виходу структур підприємницької діяльності, загалом бізнесу в аграрному секторі й на селі, із тієї інституційної пастки, у

якій вони опинилися в умовах війни й для посилення загалом інституційної безпеки господарювання, збереження інвестиційної привабливості галузі.

Заходи сталості в аграрному підприємництві мають максимально кореспондувати й узгоджуватися із програмами впровадження засад сталого розвитку сільських територій і розвитку села як середовища життя та господарювання. Аграрні підприємства найбільшою мірою потребують впровадження засад сталого розвитку, адже ресурсно пов'язані із природним середовищем і визначають стан сільських територій. Для впровадження засад сталого розвитку у розбудову підприємницької системи аграрного сектору, що безумовно сьогодні на часі, потрібні ефективні інституційні зусилля.

Саме зараз в Україні в аграрному комплексі і безпосередньо у стратегіях подальшої розбудови бізнесових проєктів відбуваються активні поступальні дії у бік перебудови галузей та виробництв в рамках здійснення реального переходу від сировинної моделі до моделі створення продукції з доданою вартістю. У цьому питанні спостерігається реальний прогрес й усталення траєкторії руху, адже надалі розвивати агробізнес на засадах монокультури й сировинного експорту – безперспективно. Причина – переорієнтація бізнесу на європейські ринки, а також блокування переважної більшості каналів збуту продукції, необхідність активації внутрішніх резервів національної економіки. Адже сільське господарство набуло ще більшої ваги в умовах воєнного часу, галузь постала головним драйвером розвитку національної економіки.

Література:

1. Shpykuliak O., Bilokinna I. "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 5. Num. 2. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2019. P. 249–255. DOI: <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255> (дата звернення: 08.10.2022).

2. Sakovska O., Shpykuliak O. State regulation of the functioning and development of agricultural cooperatives in the grain market. Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020. *33rd IBIMA Conference* : 10-11 April 2019 Granada, Spain. Editor Khalid S. Soliman. 2019. P. 8316–8321.

URL: <https://ibima.org/accepted-paper/state-regulation-of-the-functioning-and-development-of-agricultural-cooperatives-in-the-grain-market> (дата звернення: 08.10.2022).

3. Sakovska O., Shpykuliak O., Ushkarenko Iu., Chmut A. Socio-economic institutions for development of cooperation. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Vol. 4. № 27. P. 513–521. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i27.154368> (дата звернення: 09.10.2022).

4. Shpykuliak O., Sakovska O. Agricultural cooperation as an innovation for rural development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6. № 3. P. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-183-889> (дата звернення: 08.10.2022).

5. Концепція розвитку сімейних фермерських господарств на період до 2030 року: проєкт / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк, В. А. Мамчур, Р. Я. Корінець. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. 20 с.

6. Лопатинський Ю., Кобеля З., Маліцька А. Соціальне підприємництво як форма соціалізації економіки. *Економічний та управлінський потенціал соціалізації економіки* / За ред. З. І. Галушки / А. А. Антохов, З. С. Варналій, Р. Р. Білик, Г. М. Поченчук та ін. Чернівецький національний університет. Чернівці, 2020. 408 с.

7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019&29825> (дата звернення: 08.10.2022).

8. Спільна діяльність малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції як проста форма кооперації (у формі договору простого товариства) : методичні рекомендації / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2022. 60 с.

ECONOMICS AND MANAGEMENT OF ENTERPRISES

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-9>

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

FORMATION OF STRATEGIC MANAGEMENT SYSTEM OF ENTERPRISE DEVELOPMENT

Бен Брахім Алаа

*здобувач кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

*Науковий керівник: **Кокоріна В. І.***

*старший викладач кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Ben Brahim Alaa

*Student at the Department of Analytical Economics and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Dnipro, Ukraine*

*Research Supervisor: **Victoria Kokorina***

*Senior Lecturer at the Department of
Analytical Economics and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Dnipro, Ukraine*

Однією із особливостей сучасного менеджменту як наукового підходу у виробничо-економічній діяльності суб'єктів ринків є обґрунтування управлінських рішень. Від їх ефективності залежать досягнення встановлених цілей, раціональне використання стратегічних ресурсів, продуктивність праці, мотивація персоналу та інші аспекти управління. Результати і наслідки прийняття управлінських рішень є головними критеріями оцінки системи менеджменту.

Управління розуміють як цілеспрямований організаційний вплив на діяльність організації (підприємства) в умовах ринку для досягнення встановлених цілей і отримання прибутку. Ефективне управління передбачає сукупність управлінських рішень, що забезпечують на всіх стадіях життєвого циклу організації (підприємства) розвиток потенціалу.

У науковій літературі також досліджують поняття «управління розвитком». Так, автор В. Василенко [1] дотримується думки, що воно полягає у виявленні шляхів досягнення нових цілей за допомогою змін у структурі, складі та властивостях елементів підприємства як системи. В іншому аспекті, зміст управління розвитком асоціюють з виведенням системи з нестійкого стану, фіксуванням «слабких сигналів» та із забезпеченням переходу до іншого стану [2].

Управління розвитком забезпечує відповідність внутрішньо організаційних змін вимогам середовища, а також створення умов для успішного перетворення складу і структури елементів внутрішнього середовища підприємства і визначення способів здійснення вказаних змін [3].

Відповідно до розглянутих аспектів окремих типів менеджменту, можна підсумувати, що механізм стратегічного управління розвитком підприємства формується під впливом принципів і вимог стратегічного й антикризового управління, управління ризиком та життєвим циклом підприємства (рис. 1).

Стратегічне управління розвитком підприємства визначається як цілеспрямований процес щодо створення необхідних умов для кількісно-якісних перетворень та координації дій, спрямованих на попередження формування і усунення протиріч, які виникають у внутрішньому середовищі та внаслідок його взаємодії з зовнішнім середовищем. Також як певна система, де метою підприємства є забезпечення формування і дієвості власне стратегічного управління.

Зауважимо, що менеджмент має ґрунтуватися на науковому підході до управління економічними системами. Не тільки інтуїція, розрахунок ефективності від проведених операцій, але й знання, а також застосування законів і принципів розвитку підприємства сприяє адекватному реагуванню на зміни у зовнішньому середовищі.

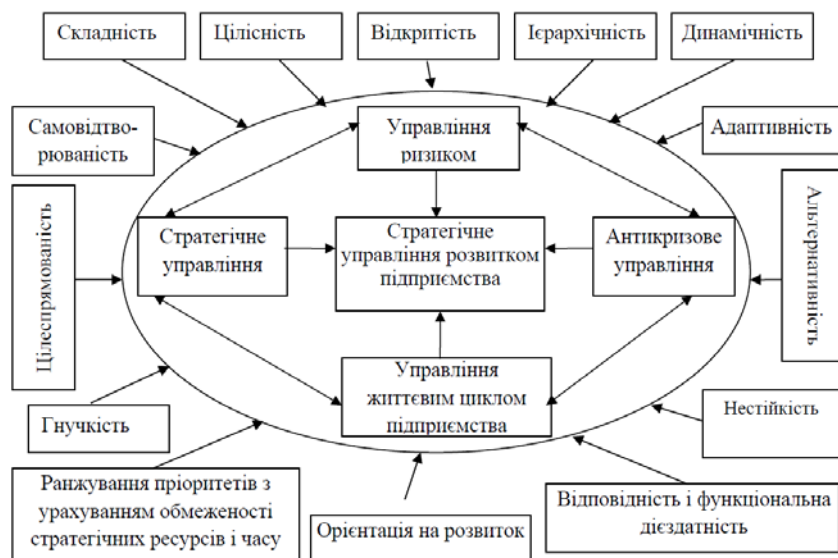

Рис. 1. Формування теоретичних засад стратегічного управління розвитком підприємства

Джерело: [4]

У теорії організацій до основних законів функціонування суб'єктів господарювання відносять [5, с. 27]:

- закон синергії, який пояснює більшу ефективність цілого, ніж добуток окремих його складових;

- закон самозбереження, що відображає спрямованість системи забезпечити свою цілісність;

- закон «найменших» проявляється у тому, що стійкість цілого визначається його найменшою частковою стійкістю (за принципом «ланцюг рветься там, де його найслабша ланка»);

- закон інформованості-впорядкованості ґрунтується на тому, що своєчасна інформація протидіє тенденції системи до дезорганізації; при цьому необхідно враховувати доцільність витрат на додаткову інформацію і її достатність;

- закон пропорційності-композиції можна описати як необхідність певного співвідношення між частинами цілого, відповідності й узгодженості цілей, спрямованих на досягнення місії;

– закон розвитку, що ґрунтується на принципах інерції, еластичності, безперервності і стабілізації.

Таким чином, наведені основні закони можна представити як зв'язку цілей управління із засобами і методами їх досягнення. Тому головним фактором забезпечення життєдіяльності підприємства є формування якісної системи менеджменту.

Розвиток управління має супроводжуватися підвищенням його ефективності. Водночас, останнє визначається зростанням потенціалу управління, тобто можливістю позитивних змін, наявністю необхідних стратегічних ресурсів і умов їх використання.

Література:

1. Василенко В. А. Менеджмент устойчивого развития предприятий : монография. Киев : Центр учебной литературы, 2015. 578 с.
2. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2003. 504 с.
3. Міщенко А. П. Стратегічне управління : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2014. 406 с.
4. Солошенко К., Вашклевич В. Інвестиційний потенціал підприємства та проблеми його оцінки. *Економіка і управління у промисловості*. 2005. Т. 2. С. 89–90.
5. Белошапка А. И. Стратегии достижения целей в бизнесе: Теория и практика. Днепропетровск : Пороги, 2003. 798 с.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-10>

МОТИВАЦІЙНІ ФАКТОРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

MOTIVATIONAL FACTORS OF MODERN YOUTH IN THE LABOR MARKET OF UKRAINE

Сензерліхт М. В.

*здобувач ступеня доктора філософії з економіки
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Maria Senzerlikht

*Borys Grinchenko Kyiv University
Kyiv, Ukraine*

Існують різні точки зору з приводу того, якою є сучасна молодь. Однак їх детальний аналіз показує, що більшість з них позбавлені чіткої аргументації, а деякі не відповідають дійсності. Така ситуація спричинена відсутністю системних досліджень з проблем молоді.

Необхідно зважити, що для адекватного формування мотиваційних факторів для сучасної молоді потрібно з'ясувати проблеми та життєві пріоритети.

За результатами дослідження було визначено, що найкращими мотиваційними факторами для молодих людей є висока заробітна плата, можливість самореалізації та навчання, а також можливість кар'єрного зростання.

Однак, світова практика переконливо свідчить, що фінансові інтереси у системі держава – освіта – суспільство – бізнес не можуть бути природним саморегулятором функціонування ринків праці та освіти. Насамперед це пов'язано з тим, що ринок освіти регулюється державою і через це не може оперативного реагувати на вимоги транзитивного ринку праці, а відтак забезпечувати випуск фахівців, які за обсягом та структурою відповідатимуть поточним змінам попиту на кваліфіковану працю (частково це пояснюється тривалістю освітнього лагу, який у сучасних системах вищої освіти складає 4–6 років).

Кожен можливий вибір має певну ймовірність виникнення і цінність, що визначається суб'єктивно. Зрозуміло, що цінності можуть бути як позитивними так і негативними залежно від чого вони обертаються як зисками, так і витратами». Створення якісних робочих місць шляхом сприяння розвитку та становленню нових гнучких форм зайнятості має бути основним завданням оновленої системи інституційної підтримки населення в Україні.

Таким чином, ми бачимо, що молодь вмотивовано продовжує свій вибір професії, з тих, які є найпрестижнішими з їх точки зору, а не ті, кого на даний момент шукають роботодавців. До того ж, ці професії, на думку молодих людей, забезпечують життєвий успіх особистості у майбутньому.

Якщо виокремити усі молодіжні пріоритети у групи за функціональною однорідністю, то ми зможемо побачити чотири групи цінностей, що розподіляються відповідно до їх функціонального призначення.

Перша група цінностей – «Безпека» – цінності здоров'я, сім'ї, дітей, що гарантують молоді безпеки.

Друга група цінностей – «Самореалізація» – індивідуальна самостійність, цікава робота, інтелектуальний розвиток, культурна компетентність, суспільне визнання, професійний та особистий саморозвиток людини.

Третя група – «Соціальний комфорт» – це цінності, що забезпечують комфорт взаємовідносин між людьми, допомагають уникнути конфліктів, надають можливість реалізувати особисті прагнення та інтереси, знайти сенс життя.

Четверта група під назвою «Демократія» – охоплює державні цінності такі як: незалежність України, демократичний розвиток, свобода слова, демократичний контроль рішень влади, участь у політичному житті, підприємницьку ініціативу.

Слід враховувати, що процес формування життєвих пріоритетів досить тривалий, він розпочинається ще з самого народження дитини та має властивість до змін протягом усього її життя. Здійсненні наукові дослідження дозволили встановити, що життєві пріоритети, настанови молоді, їх вибір впродовж життя базуються на їхньому преференційному мисленні. При цьому ми говоримо не просто про конкретні бажані предмети чи явища, а про ті, до яких варто прагнути.

У цьому контексті важливо враховувати, що упродовж життя молоді одні цінності набувають пріоритетності, інші стають провідними у сприйнятті явищ і подій навколишнього світу, разом з тим ми не виключаємо тих, які втрачають з часом свою колишню пріоритетність та стають менш значущими для особистості. Саме ці складні психологічні процеси й обумовлюють формування та поступову трансформацію цінностей молоді шляхом утворення суб'єктивної ціннісної ієрархії.

У системі цінностей молоді, яка щойно розпочинає самостійне життя і знаходиться в пошуках себе, можна вирізнити домінантні цінності. Вони є пріоритетним ядром ціннісної ієрархії. Наступне за пріоритетністю місце належить субдомінантним цінностям, які можуть згодом посідати місце складу ціннісного ядра або ж рухатися у напрямку периферії ціннісної системи. І останнє, за ієрархією, четверте місце, займають малозначимі цінності молоді, які знаходяться в периферії ціннісної системи. Це «ядро ціннісної системи та її периферія не є «вічними», слід розуміти що їх елементи або вся система загалом можуть також змінювати або втрачати у часі свою пріоритетність впродовж всього періоду життя. Досвід дозволяє дійти висновку, що зміна ціннісних пріоритетів на індивідуально-особистому рівні не залежить від макрозмін в політиці, економіці, соціокультурній сфері. Цінності розглядаються як результат виховання і соціалізації молоді і є мотиваційною основою, фундаментом, поведінки будь-якої особистості. Для об'єктивного опису його трансформацій необхідно здійснювати систематичний моніторинг, завдяки результатам якого можна достовірно обґрунтовано, робити об'єктивні висновки, здійснювати прогнози та рекомендації.

Тому доцільним на сьогодні є подальше вивчення мотиваційних факторів молоді для створення нових підходів та введення новацій на ринку праці.

Література:

1. Молодь України 2021. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді в Україні. Київ : Міністерство молоді та спорту України, 2021. 74 с.

2. Лільч Л. М. Структурні трансформації транзитивного ринку паці України : монографія. Київ : Алерта, 2017. 608 с.

3. Малиш Л. О. Освітній рівень української молоді крізь призму вимог ринку праці. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Soc/2009_96/04_malysh_lo.pdf

4. Plich L. M., Hlushak O. M., Semenyaka S. A. Modeling of employment structural transformations, 2020. P. 253. URL: <https://www.researchgate.net/journal/Financial-and-Credit-Activity-Problems-of-Theory-and-Practice-2306-4994>

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-11>

THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF “NETWORK STRUCTURE” IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHANGES

Viktoriiia Khaustova

*Doctor of Science (Economics), Professor, Director
Research Centre of Industrial Problems of
Development of NAS of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Nataliia Trushkina

*PhD (Economics), Senior Researcher, Doctoral Student
Research Centre of Industrial Problems of
Development of NAS of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Currently, modern business conditions require the activation of partnership, cooperation and network interaction based on the creation of cluster structures [1–7] in various spheres of economic activity; association of small enterprises for proper execution of contracts; joint activity of two or more companies and different groups of stakeholders to achieve a common goal and synergistic effect. And these issues are especially relevant in the conditions of rapid development of the digital economy [8–12] and smart specialization.

Based on the theoretical generalization of existing scientific developments regarding the conceptual apparatus, it was established that the concept of “network structure” is identified with such definitions as: organization; interaction; association; management structure; form of management; coordination; cooperation; alliance; structured aggregate; integration; corporate structure; relationships; coalition etc.

At the same time, it is worth noting that scientists usually mean a business network by a network structure; business structure; open structures; trade network; integrated corporate structure; a new organizational form of joint activity; collective interaction; a group of business units; self-organized structure; organizational type; model of economic relations; flexible management structures; a complex of business units (network partners); a system of contracts between formally

independent economic agents; an element of the network economy; form of economic activity in the global information environment, etc.

As a result of the research [13], the author's approach to the definition of the term “network structure” is proposed as a specific form of organization of collective efforts, which is based on the voluntary interaction of its participants based on the union of their interests, resources, competencies and capabilities.

It is justified that the network structure can be interpreted from three positions:

- 1) network form of partnership in conditions of global changes;
- 2) an effective model of stakeholder interaction in the conditions of transformations;
- 3) a model of partnership relations between participants in the market of transport and logistics services (Ukrzaliznytsia, motor transport companies, international airports, sea ports, logistics operators and centers, IT companies, institutions of the banking, insurance and financial and credit system, investment funds, scientific institutions, institutions higher education, objects of innovative infrastructure, regional and local authorities; different categories of consumers) when organizing logistics processes.

Key features of the network structure include:

- awareness that the common long-term goal can be achieved by each of its individual participants to the greatest extent within the network interaction;
- voluntary nature of connections between network participants;
- the responsibility of partners for achieving the final goal, which obliges them to constantly interact with each other in full independence;
- the presence of many leaders, each of whom complements each other with their knowledge and competence, which ensures flexibility, stability and elasticity of the network;
- multiple nature of interactions, where each member of the network can directly establish contacts with other members.

Prospects for further scientific research consist in considering the evolution of development and the prerequisites for the formation of the concept of the network economy; generalization and systematization of

conceptual approaches to the definition of the term “network economy” in the context of globalization.

References:

1. Kyzym M., Khaustova V. Cluster Format for Arranging and Implementing Industrial Policy. *Acta Innovation*. 2015. № 17. URL: <http://www.proakademia.eu/acta-innovations/wydania/numery2015/nr-17/311.html> (дата звернення: 13.10.2022).
2. Kochanska E., Kyzym M., Khaustova V., Klimek A. R., Adamkiewicz I. The Benchmarking Analysis of Prospects for Development of Cluster Initiatives in Poland and Ukraine. *Acta Innovation*. 2016. № 21. P. 26–50.
3. Liashenko V., Ivanov S., Trushkina N. A Conceptual Approach to Forming a Transport and Logistics Cluster as a Component of the Region’s Innovative Infrastructure (on the Example of Prydniprovsky Economic Region of Ukraine). *Virtual Economics*. 2021. Vol. 4. No. 1. P. 19–53. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01(2)).
4. Trushkina N., Dzwigol H., Kwilinski A. Cluster model of organizing logistics in the region (on the example of the economic district “Podillya”). *Journal of European Economy*. 2021. Vol. 20. No. 1. P. 127–145. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2021.01.127>
5. Trushkina N., Shyposha V. Cluster Initiatives as a Mechanism for Modernizing the National Economy: Adaptation of European Practice. *Moderní aspekty vědy: XIV Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. Str. 590–601.
6. Liashenko V., Trushkina N. Institutional Principles of Formation of Cross-border Transport and Logistics Cluster in the Conditions of Digital and Sustainable Development. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. 2021. Vol. 2. No. 3. P. 90–100. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2021-3-14>.
7. Trushkina N., Shyposha V. Clustering of the national economy as an effective tool for the sustainable development of European Countries. *Three Seas Economic Journal*. 2021. Vol. 2. No. 4. P. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2021-4-11>.
8. Trushkina N. Development of the information economy under the conditions of global economic transformations: features, factors and prospects. *Virtual Economics*. 2019. Vol. 2. № 4. P. 7–25. DOI: [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04\(1\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04(1)).
9. Sandiuk H., Lushpiienko Yu., Trushkina N., Tkachenko I., Kurganskaya E. Special Procedures for Electronic Public Procurement. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22. Special Issue 2. Business laws and legal rights: research and practice. P. 1–6.
10. Trushkina N., Bezpartochna O., Shkrygun Yu. Priority directions for development of digital marketing in the conditions of globalization. *Pandemic Economic Crisis: Changes and New Challenges to Society: scientific monograph / edited by M. Bezpartochnyi; VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship*. Sofia: VUZF Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”, 2020. P. 227–238.

11. Bezpartochnyi M., Revenko D., Dolha H., Trushkina N. Model Tools for Diagnosing the Stability and Survivability of Economic Systems. *Distributed Sensing and Intelligent Systems. Studies in Distributed Intelligence* / Edited by M. Elhoseny, X. Yuan, Sd. Krit. Switzerland, Cham: Springer, 2022. P. 275–288. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-64258-7_25
12. Kryshchanovych S., Prosovykh O., Panas Y., Trushkina N., Omelchenko V. Features of the Socio-Economic Development of the Countries of the World under the influence of the Digital Economy and COVID-19. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22. № 1. P. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.2.2>
13. Khaustova V.Ye., Trushkina N.V. Theoretical Approaches to the Definition of the Concept of “Network Structure”. *Business Inform.* 2022. No. 8. P. 12–19. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-12-19>

INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITIES

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-12>

INVESTMENT ECOSYSTEM AS A NEW FRAMEWORK FOR INVESTMENT INTERACTION IN A NATIONAL ECONOMY

Oksana Bulkot

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
International Economics and Marketing
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

The modern global economy is characterized not only by the emergence of new markets, investment instruments and regulatory mechanisms, but also by the development of fundamentally new forms of interaction between economic entities. Therefore, transformational changes in the national economy, the emergence of new types of economic systems, forms of its management are a natural evolutionary process, and not a reaction to changes in the global economic environment. And the investment markets, with its entities, are not the exceptions.

The organizational and economic mechanism for attracting investments in national economy represents a systematic measure, the step-by-step implementation of which ensures its successful realization under the relevant number of conditions and factors. This mechanism includes the definition of goals, assessment of investment potential, development of investment models, planning steps for attraction of investments, setting of investment tasks, as well as implementing the state regulation of investments, both with the development of national investment strategy and policy.

Extrapolating the concept of ecosystem to investment activity, we can argue that implementing the theory of open systems [1] allows us to treat the investment system as an open-type union with its structural elements and mechanisms of their interaction, which includes both open (investment environment) and closed (investment and innovation clusters) subsystems,

and its assessment should consider not the effectiveness of individual subsystems, but the effectiveness of the entire investment system, which directly depends on their interconnection, linkages and correlation.

Taking it all into account, we define the **“investment ecosystem”** as a complementary set of interconnected participants of different ownership, types and levels of activity, infrastructure institutions, which, acting based on the innovation and investment component in a changing investment environment through the mechanisms of multi-vector interaction, provide non-linear development of both the participants themselves and the ecosystem as a whole to form an attractive investment environment and a powerful investment potential of the national economy. Thus, it is quite obvious that the investment ecosystem is a synergy of the state, entrepreneurial ecosystems, infrastructure institutions and investment environment with the use of organizational, regulatory, intellectual, innovative and investment resources and is based on the mechanism of transfer of effects for the multidirectional development of each participant separately and the entire ecosystem as a whole.

Review, generalization and personal complement of existing approaches to the definition of functional components of the investment infrastructure [2–6] made it possible to consider the architecture of the investment ecosystem of the national economy as a set of three functional components, between which there are direct and indirect connections: providing component (business incubators and accelerators, participants of innovative ecosystems, investment environment), provided component (entrepreneurial ecosystems) and dual purpose component (state, institutional actors).

Based on the conclusions formed as a result of our research, we can propose an organizational and economic model of the intra-systemic interaction of the participants of the investment ecosystem (Figure 1). To do this, we will use the Scottish (centrifugal) model, which provides for the construction of intra-organizational network connections based on the interaction of the central core, which unites all other system participants in it. Such a model makes it possible to clarify (a) how the flow of investment resources and financing of the ecosystem occurs, (b) what associated costs arise because of the functioning of the investment ecosystem and (c) how

the investment ecosystem creates value, added value and the way it affects the national economy (that is, forms a model of external interaction) [7; 8].

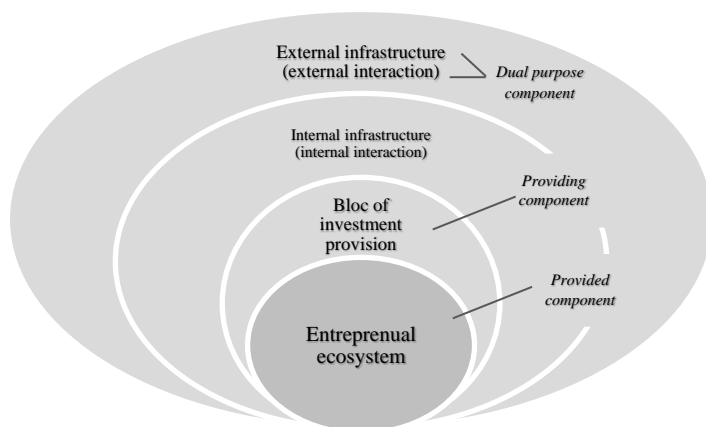

Figure 1. Organizational and economic model of functional interaction of actors of the investment ecosystem

Source: developed by the author based on [2; 3; 6; 7; 9; 10]

Thus, the systematization of approaches to defining the components of different ecosystems makes it possible to state that the investment ecosystem has specific dimensions: spatial (investment ecosystem is global, macro- and meso-level); temporary (existing investment infrastructure; investment infrastructure that is planned to be created and investment infrastructure that is in the optimization stage); material (the investment ecosystem is multi-element, and its elements are material objects) and structural (the investment ecosystem is balanced and unbalanced).

References:

1. L. von Bertalanffy. General System Theory – A Critical Review. *General Systems*. Vol. VII. 1962.
2. Moiseienko T. Ye., Korohodova O. O., Chernenko N. O., Hlushchenko Ya. I. Strukturni elementy formuvannia i funktsionuvannia ekosystemy startapiv v umovakh chetvertoi promyslovoi revoliutsii. *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Seriia "Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm"*. 2020. Vol. 11.

3. Clarysse B., Wright M., Bruneel J., Mahajan A. Creating Value in Ecosystems: Crossing the Chasm Between Knowledge and Business Ecosystems. *Research Policy*. 2014. Vol. 43. Iss. 7. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.04.014>
4. Catalysing an Impact Investment Ecosystem: A Policymaker's Toolkit. Working Group Report from The Global Steering Group for Impact Investment. October 2018. Available at: <https://gsgii.org/wp-content/uploads/2018/10/GSG-Paper-2018-Policy.pdf>
5. Leshchuk H.V. Kontseptualni determinanty investytsiinoi infrastruktury rehionu. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Available at: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-2-2017/7.pdf>
6. Augier M., Teece D.J. (Eds.). Palgrave Encyclopedia of Strategic Management. Palgrave Macmillan UK. 2018.
7. Haze V., Rangen Ch. Cluster Business Models: Exploring Business Models in Global Innovation Clusters. Available at: <https://clustersofchange.eu/wp-content/uploads/2021/04/Cluster-Business-Models-Report.pdf>
8. Hwang V., Horovitt G. The Rainforest: The Secret to Building the Next Silicon Valley. Regenwald, 2012.
9. Audretsch D.B., Wessner C. Local Heroes in the Global Village. Globalization and New Entrepreneurship Policies. New York: Springer Science + Media Inc. 2005.
10. Russell M. G., Smorodinskaya N. V. Leveraging Complexity for Ecosystemic Innovation. *Technological Forecasting and Social Change*. 2018. Vol. 136. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2017.11.024>

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-13>

**РОЛЬ «ІНДУСТРІЇ 4.0»
У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

**THE ROLE OF “INDUSTRY 4.0”
IN THE RESTORATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY**

Міщенко В. І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач сектору цифрової економіки
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна*

Volodymyr Mishchenko

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Sector of Digital Economy
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Одним із перспективних напрямів післявоєнного відновлення економіки України може бути активне використання технологій «Індустрії 4.0» – масового цифрового виробництва на основі широкого використання таких технологій як штучний інтелект, прогнозна аналітика, машинне навчання, М2М-комунікації, роботизація та автоматизація, 3D-друк, а також сучасних методів прогнозування, прийняття рішень та управління. [1, с. 71; 2, с. 136; 3, с. 151; 4, с. 72; 5, с. 48].

Важливість переходу до використання «Індустрії 4.0» обумовлена тим, що цифрові технології нового покоління є основою четвертої індустріальної революції, засобом формування економіки кластерного типу, яка дозволяє органічно інтегрувати та забезпечити ефективну взаємодію окремих галузей і секторів економіки, сприяючи розв'язанню суперечностей глобалізації та локалізації цифрового розвитку [6, с. 50; 7, с. 27; 8, с. 192; 9, с. 19; 10, с. 152].

Технології «Індустрії 4.0» дозволяють організувати виробництво на основі тісної взаємодії робочої сили та машин з використанням підходів, які принципово відрізняються від «аналогової» економіки

завдяки суттєвому зменшенню втручання людини у виробничий процес шляхом заміни ручних процесів автоматизованими та роботизованими, що кардинально змінює організаційні та управлінські можливості масового виробництва товарів і послуг.

Головною передумовою автоматизації та роботизації виробництва є використання промислового Інтернету речей (IIoT) та кіберфізичних систем (CPS) – інтелектуальних систем, що функціонують на основі комп'ютерних алгоритмів, і завдяки яким відбувається процес управління фізичними та кіберфізичними об'єктами, що використовуються в процесі виробництва.

Використання кіберфізичних систем, які об'єднані в єдину мережу та можуть діяти в автономному режимі, дозволяє оптимізувати виробничі процеси та забезпечити високий рівень контролю за діяльністю підприємства завдяки використанню технологій планування ресурсів (ERP) та управління підприємством (CRM). При цьому важливо відмітити той факт, що технологія «Індустрії 4.0» завдяки комбінації апаратного та програмного забезпечення охоплює весь процес управління життєвим циклом продукту (PLM) та стадіями його виробництва і використання, дозволяючи своєчасно реагувати на зміни в бізнесі та потребах клієнтів [11, с. 425; 12, с. 32; 13, с. 81].

Головними принципами використання технології «Індустрія 4.0» є:

- функціональна сумісність людини і технічних пристроїв завдяки широкому використанню мережі Інтернет;
- створення віртуальних копій фізичних об'єктів та управління ними;
- можливість «інтелектуальних» кіберфізичних систем функціонувати в автономному режимі та самостійно приймати виробничі й управлінські рішення;
- використання технологій машинної комунікації (M2M), за допомогою яких відбувається обмін інформацією між машинами;
- швидке оброблення великих обсягів даних з використанням штучного інтелекту, поведінкової аналітики та машинного навчання з метою прийняття оптимальних організаційних і управлінських рішень.

Ефективне використання «Індустрії 4.0» ґрунтується на комплексному та системному запровадженні у виробничий процес сучасних ІК-технологій, інструментів і методів, які забезпечують

автономне функціонування кіберфізичних об'єктів і систем. До таких технологій та інструментів належать.

1. Аналітика Big Data на основі використання штучного інтелекту, яка використовується для автоматизації управління виробничим процесом.

2. Механізми взаємодії фізичних і кіберфізичних об'єктів, процесів і технологій на різних рівнях організації виробництва та управління.

3. Хмарні обчислення.

4. Доповнена реальність (AR), використання інструментів якої дозволяє здійснювати аналіз ефективності функціонування реальних об'єктів.

5. Промисловий Інтернет речей (IIoT).

6. 3D-друк – створення продуктів на основі їх цифрових аналогів.

7. Роботизовані системи та системи M2M-комунікацій, які функціонують в автономному режимі та можуть адаптуватися до зміни умов виробництва.

8. Цифрові двійники – віртуальні моделі машин, продуктів або процесів, використання яких дозволяє здійснювати тестування нових продуктів з метою одержання необхідної інформації про стан функціонування реальних фізичних об'єктів ще на стадіях їх проєктування та запуску в масове виробництво.

9. Високий рівень кібербезпеки на основі реалізації принципу нульової довіри (Zero Trust) [6, с. 54; 14, с. 41; 15, с. 55; 16, с. 197].

Впровадження технологій «Індустрії 4.0» дозволяє оптимізувати всі виробничі процеси, забезпечує високий рівень гнучкості в процесі прийняття економічних і управлінських рішень, а також сприяє розв'язанню суперечностей між цифровою та «аналоговою» економікою шляхом забезпечення необхідних техніко-технологічних і організаційно-правових умов для функціонування кіберфізичних об'єктів і систем.

В умовах післявоєнної реконструкції економіки України використання цифрової архітектури виробничих систем, побудованих на принципах «Індустрії 4.0», дозволить здійснювати динамічне управління виробництвом з урахуванням сучасних вимог, перш за все, в таких галузях як фармацевтична, хімічна та харчова промисловість,

машинобудування, промисловість будівельних матеріалів, а також у цифровому землеробстві.

У зв'язку з цим першочерговими напрямками інвестування повинно бути фінансування розвитку цифрових технологій та наукових досліджень у таких галузях як Big Data, штучний інтелект, хмарні обчислення, робототехніка, машинне навчання, доповнена реальність, промисловий Інтернет речей та кібербезпека.

При цьому процес післявоєнного відновлення економіки варто розглядати не лише як можливість її суттєвої модернізації, а й як спосіб формування нової економічної системи, яка здатна забезпечити економічне зростання, підвищення рівня конкурентоздатності нашої країни та соціальний розвиток.

Література:

1. Міщенко В.І. Стратегічне управління процесами цифрової трансформації економіки. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 67–81.
2. Ivanov V.V., Lvova N.A., Pokrovskaiia N.V., Naumenkova S.V. Determinants of tax incentives for investment activity of enterprises. *Journal of Tax Reform*. 2018. № 4. P. 125–141.
3. Mishchenko, V., Naumenkova S., Grytsenko A., Mishchenko S. Operational Risk Management of Using Electronic and Mobile Money. *Banks and Bank Systems*. 2022. Vol. 17. Is. 3. P. 142–157. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.12](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.12)
4. Науменкова С., Міщенко В. Макропруденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності. *Фінанси України*. 2015. № . С. 53–76.
5. Міщенко С.В. Проблеми вдосконалення системи саморегулювання на фінансовому ринку. *Фінанси України*. 2009. № 9. С. 43–52.
6. Вишневський В.П. Цифрові технології та проблеми розвитку промисловості. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 47–66.
7. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська система України: проблеми становлення та розвитку. *Фінанси України*. 2016. № 5. С. 7–33.
8. Науменкова С.В., Міщенко В.І. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Львів: НАН України. Ін-т регіональних досліджень 2014. Вип. 1 (105). С. 186–196.
9. Науменкова С., Міщенко С. Основні напрями координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики. *Вісник Національного банку України*. 2012. № 5. С. 13–21.

10. Міщенко В.І. Світовий досвід державної підтримки використання цифрових технологій та можливості його адаптації в умовах України. *Інтернаука. Економічні науки*. 2022. № 1 (57). С. 148–160.

11. Міщенко В.І., Міщенко С.В. Удосконалення дії каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики в Україні в умовах переходу до таргетування інфляції. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 1(163). С. 421–428.

12. Науменкова С.В., Міщенко В.І. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами. *Економіка України*. 2002. № 5. С. 29–36.

13. Міщенко В.І. та ін. Санаційний банк – «бідж-банк» як механізм роботи з нежиттєздатними банками : монографія. Київ : УБС НБУ, 2011. 119 с.

14. Міщенко В.І. Механізми регулювання обміну даними. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 75. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.75-6>

15. Лисенко Р.С., Міщенко В.І. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи. *Фінанси України*. 2009. № 1. С. 50–57.

16. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Dorofeiev D. Innovation risk management in financial institutions. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. Vol. 18. Is. 1. P. 190–202.

ECONOMICS OF NATURAL RESOURCE MANAGEMENT AND NATURE PROTECTION

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-14>

ЕКОЛОГІЧНА РЕПАРАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДРОДЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ

ENVIRONMENTAL REPARATIONS AS A TOOL FOR ENVIRONMENTAL REVIVAL IN UKRAINE AFTER THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIA

Галушкіна Т. П.

*доктор економічних наук, професор, Заслужений економіст України,
професор кафедри зеленої економіки;*

Тафтай В. В.

аспірант;

Афанасьєва О. О.

аспірант,

*ДЗ «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»
м. Київ, Україна*

Tetiana Galushkina

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Honored Economist of Ukraine,
Professor of the Department of Green Economy;*

Volodymyr Taftai

Graduate Student;

Olha Afanasieva

Graduate Student,

*State Ecological Academy of Postgraduate Education and Management
Kyiv, Ukraine*

Післявоєнна стратегія відновлення економіки повинна стати активним імпульсом для орієнтації державної політики України на поступ до зеленого переходу в напрямі забезпечення її кліматичної

нейтральності та усунення і упередження екологічних загроз, та, в першу чергу тих, які несуть небезпеку транскордонних впливів. При цьому, враховуючи, що за останніми офіційними оцінками, загальні прямі і непрямі втрати України через війну становлять 500-600 мільярдів доларів [1, с. 4], питання екологічної репарації щодо компенсації втрат унікальних екосистем та завданих збитків природоресурсного потенціалу України внаслідок військової агресії РФ залишаються в переліку найбільш актуальних та першочергових завдань майбутнього відродження економічного та екологічного стану країни.

На сьогодні, ця юридична площина, на жаль, залишається за межами міжнародного права та не розглядається окремо від загальної оцінки нанесених збитків державі, що зазнала агресії. Це унеможливує в подальшому застосування такого міжнародного фінансового механізму як репарація. В загально визначеному сенсі, репарацію розглядають як форму матеріальної відповідальності суб'єкта міжнародного права за спричинені ним збитки іншому суб'єкту міжнародного права, зокрема, відшкодування державою, що зчинила агресію, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу. Вперше, це право на отримання репарації було обґрунтовано у Версальському мирному договорі 1919 р., де було зафіксовано відповідальність Німеччини та її союзників за збитки, завдані громадянському населенню країн Антанти внаслідок I Світової війни. Розмір репарації за Версальським договором складав 226 млрд. нім. марок, або в еквіваленті – 100 тис. т золота [2].

Беручи до уваги сучасні реалії щодо агресії РФ та участь України у діяльності європейських міжнародних інституцій з питань, що регулюються міжнародним правом в сфері довкілля та у розробці відповідних міжнародно-правових актів, що відповідають як загальноєвропейським, так і національним інтересам щодо забезпечення норм екологічної безпеки за умов військового часу, вбачається нагальним завданням розглядати процес формування доказової бази на основі створення відповідного реєстру заподіяних збитків з метою подальшого їх обрахування та отримання Україною відшкодування за них.

Важливу роль в цьому процесі відіграє методологія оцінки ризику, яка на законодавчому рівні юридично ще не сформована. Враховуючи,

що згідно сучасних методичних підходів, методологія оцінки ризику – це вибір оптимальних, у даній конкретній ситуації, шляхів усунення або зменшення екологічних загроз, на сьогодні, особливо нагальним є процес імплементації міжнародних підходів з метою правової легалізації поняття «екологічна репарація». На жаль, офіційні достовірні дані щодо втрат унікального біорізноманіття та знищеного внаслідок бойових дій, природоресурсного потенціалу нашої країни, поки що відсутні, оскільки процес їх підрахунку потребує методичного узгодження та незалежних експертних оцінок. Між тим, за даними ЮНЕП, через збройну агресію росії лише впродовж попередніх 8 років, деструктивних впливів зазнали екосистеми на території щонайменше 530 тис. гектарів, у тому числі у 18 природоохоронних територіях загальною площею 80 тис. гектарів [3]. Дані Організації Об'єднаних Націй свідчать, що територія Донецької та Луганської областей ще до початку повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. перебувала на порозі екологічної катастрофи.

Ключовим чинником в цьому форматі є транскордонний характер впливу та унікальність втрачених екосистем, а також принципова можливість їх відновлення або повної компенсації нанесених збитків.

Отже, враховуючи тенденції сучасного етапу розвитку, зараз в Україні на експертному рівні повинно активно формуватись уточнення сценаріїв і цільових орієнтирів відбудови не лише економічного, а й екологічного потенціалу розвитку країни саме за європейським форматом [4]. При цьому одним з інноваційних інструментів, який може бути задіяний в Україні, є екологічна репарація на фоні заліку зовнішніх боргів в обмін на реалізацію природоохоронних активів по аналогії з існуючим міжнародним досвідом країн Центральної та Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії, що впродовж більш ніж 30-ти років реалізують фінансові схеми по обміну зовнішнього боргу на заходи з охорони довкілля [5].

Враховуючи, що зараз в Україні продовжують існувати загрози знищення інфраструктури та природних екосистем внаслідок військових дій з боку рф, що обмежує можливості щодо мобілізації фінансових ресурсів для здійснення природоохоронних інвестицій з державного бюджету, можна стверджувати, що цей фінансовий

інструмент забезпечить не лише ефективну реструктуризацію зовнішнього боргу України, а й посилить рівень екологічної та економічної спроможності нашої держави та стане пересторогою для існування екологічних ризиків на транскордонному рівні [6].

Література:

1. Кращі практики реструктуризації боргу та повоєнного «зеленого» відновлення: можливості для України : матеріали квартального звіту № 2. Київ : Громадська організація ДІКСІ ГРУП, Міжнародний фонд відродження, 2022. 28 с.
2. Капелюшний В. П. Версальський мирний договір // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. Т. 4. URL: <https://esu.com.ua/article-33625> (дата звернення: 20.10.2022).
3. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року», 20.10.2021 – № 1363-р. / Верховна Рада України // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>
4. Galushkina T., Butrym O., Baranovska V., Afanasieva O, Zaruba D. *International green growth content and institutional basis of decarbonization in Ukraine.* / Trends in scientific thought in economics and management. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2021. P. 50–63. DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2021.MONO.ECON.III>
5. Обмен «долги на окружающую среду» в странах с переходной экономикой: основные выводы и рекомендации: Доклад ОЕСР, OECD 2007, 82 с.
6. Galushkina Tetiana. Afanasieva Olha. *Ukraine`s European Integation under the green scenario: priorities and current challenges* : Proceedings of the VI International scientific-practical conference (June 3-4, 2022. Klaipeda, Lithuania). Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. P. 105–109. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-222-7-22>

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-15>

ЗАСТОСУВАННЯ СЦЕНАРНОГО ПІДХОДУ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ

THE SCENARIO APPROACH IN WASTE MANAGEMENT

Маковецька Ю. М.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
докторант, старший науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»
м. Київ, Україна*

Yuliia Makovetska

*Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher,
Doctoral Student, Senior Researcher of the Public Institution “Institute of
Environmental Economics and Sustainable Development
of the National Academy of Sciences of Ukraine”
Kyiv, Ukraine*

Кінцевою метою управління відходами, зокрема побутовими, є надання послуг, а саме видалення відходів із середовища проживання людини для забезпечення гігієнічних умов життя. Це мінімальне завдання було головною метою поводження з відходами в розвинених країнах світу до середини ХХ ст. і досі існує у багатьох країнах, що розвиваються.

Наразі поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) в багатьох країнах світу та ЄС настільки добре відповідає вимогам гігієни, що громадськість не усвідомлює потреби в цій послугі, окрім як у надзвичайних ситуаціях.

В Україні, нажаль, поки ситуація протилежна. Зокрема, 2016 року у Львівській області на полігоні ТПВ сталася трагедія: внаслідок пожежі та обвалу гори відходів загинули люди. Після цього полігон закрили, а місто Львів потонуло у відходах. По всій Україні блокувалося вивезення ТПВ з міста до інших полігонів й звалищ, бо вони переважно є перервантаженими. Це створювало соціальне напруження як у м. Львів,

так і в населених пунктах, куди вивозили відходи міста. І це дало поштовх мерії переглянути свою політику управління ТПВ.

Сучасне європейське законодавство передбачає новий підхід як до проблеми скорочення відходів, так і до їх використання. ЄС у своїй директиві (2008/98/ЄС) пропонує п'ятиступеневу ієрархію пріоритетів управління відходами від попередження, як найбажаніший варіант, до безпечного видалення – як крайній випадок.

Зазначені пріоритети мають лягти в основу розроблення сценаріїв розвитку управління відходами в Україні на національному, галузевому, регіональному і місцевому рівнях. В рамках моделювання різних сценаріїв має бути визначено як шляхи скорочення обсягів утворення відходів на всіх етапах життєвого циклу продуктів, так і способи трансформації відходів у вторинні ресурси, а також умови заохочення їх використання для економічних агентів.

Розвиток сценарного підходу охоплює процеси та інформацію для аналізу, моделювання та прийняття рішень щодо розвитку соціально-екологічних систем. Виклики для соціально-екологічних систем включають: підвищення ролі зацікавлених сторін та залучення громадськості до спільної розробки сценаріїв, пов'язування сценаріїв у різних географічних, галузевих та часових масштабах, покращення зв'язків між якісними та кількісними аспектами аналізу сценаріїв, вирішення особливостей несподіваності, тощо [1].

Наразі моделювання сценаріїв розвитку управління відходами на основі європейського досвіду закладено при розробленні регіональних планів управління відходами (РПУВ). Зокрема, методичними рекомендаціями з розроблення РПУВ, затверджених Наказом Мінприроди України № 142 від 12.04.2019, передбачається під час розроблення аналітичної частини плану проводити аналіз сильних і слабких сторін розвитку сфери управління відходами, можливостей і загроз (SWOT-аналіз), надавати характеристику порівняльних переваг, викликів та ризиків і складати сценарії розвитку. Як правило розраховують декілька сценаріїв розвитку системи управління (базовий та один-два альтернативних).

У підрозділі 3.2.1. Методичних рекомендацій «Опис сценарію розвитку системи управління відходами» має бути наведено опис

обраного оптимального сценарію/ варіанту розвитку для досягнення поставлених цілей стосовно окремих потоків відходів. Залежно від виду відходів сценарії можуть мати технічний або інституційний характер. Обраний сценарій має відповідати ієрархії управління відходами, принципам екологічної політики України щодо відходів, узгоджуватись з напрямками розвитку визначеними Національною стратегією управління відходами, а також має бути технологічно та економічно доступним.

Щоб оцінити обрані варіанти, необхідно обрати критерії оцінки. Для дотримання основних принципів, закріплених у директивах ЄС щодо відходів та відповідати Національній стратегії та Національному плану управління відходами, різні сценарії впровадження та етапи планування поводження з відходами повинні виконувати наступне:

- забезпечити збереження природи та первинних ресурсів за рахунок скорочення утворення відходів та їх належного перероблення й видалення;

- забезпечити зменшення впливу управління відходами на здоров'я та навколишнє середовище шляхом зменшення небезпеки утворених відходів у джерела (впровадження повного покриття населення послугами зі збирання відходів, роздільного збирання відходів за окремими потоками);

- забезпечити належне пакування, маркування та поводження з відходами на етапах збирання, транспортування, тимчасового зберігання, оброблення та остаточного видалення;

- забезпечити відповідну інфраструктуру для ефективного поводження з різними видами твердих відходів (побутових та промислових), що виробляються в регіоні, для досягнення регіональної самодостатності з точки зору безпечного оброблення та видалення;

- забезпечити відстеження відходів, починаючи з їх утворення, на етапі транспортування і до остаточного видалення;

- забезпечити безперервний, прозорий та надійний моніторинг установок, що використовуються для оброблення та видалення відходів, у тому числі звалищ, зокрема процедур приймання та доставки відходів до заводів, вимірювання та контролю всіх основних

параметрів, що стосуються різних секторів навколишнього середовища (моніторинг ґрунтів, повітря, води тощо) [2].

Особливої уваги потребує розроблення сценаріїв приведення українських полігонів та звалищ до європейських вимог або їх поступового закриття. За експертними оцінками більше 99 відсотків функціонуючих полігонів не відповідають європейським вимогам [3]. Наразі українські звалища потребують моніторингу й контролю за біогазом та фільтратом. Основною причиною є велика частка у відходах органічних речовин, що призводить до високого вмісту азоту та органічного вуглецю на звалищах.

Крім того кожен побудований сценарій управління відходами обов'язково має оцінювати наступні матеріальні потоки: відходи за операціями, такими як механіко-біологічне оброблення, спалювання чи анаеробний розклад; залишки після оброблення (за масою та об'ємом), що будуть видалені на полігони/сміттєзвалища; матеріали, що підлягають відновленню шляхом перероблення; та енергію, яку отримують установки з термічного оброблення відходів й анаеробного розкладу.

В ідеалі створення на основі побудованих сценаріїв т.зв. «чистих циклів» (з мінімальним виведенням відходів у навколишнє середовище) забезпечить можливість організувати управління відходами від окремого підприємства і до всього регіону й країни на якісно іншому рівні.

Література:

1. Elsayah Sondoss, Hamilton Serena H., Jakeman Anthony J., et al. Scenario processes for socio-environmental systems analysis of futures: A review of recent efforts and a salient research agenda for supporting decision making. *Science of the Total Environment*. 2020. Vol 729. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138393>
2. Mastellone Maria Laura, Brunner Paul H., Arena Umberto. Scenarios of Waste Management for a Waste Emergency Area. *Journal of Industrial Ecology*. 2009. Vol. 13. Issue 5. P. 735–757. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1530-9290.2009.00155.x>
3. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80> (дата звернення: 18.10.2022).

DEMOGRAPHY, LABOR ECONOMICS, SOCIAL ECONOMICS, AND POLITICS

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-16>

НЕГАТИВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ТА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

NEGATIVE FACTORS OF THE INFLUENCE OF LABOR MIGRATION ON THE CITIZENS OF UKRAINE AND THE SOCIAL SPHERE

Самборська О. Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Oksana Samborska

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public and Legal Disciplines
Vinnytsia State Pedagogical University Mykhailo Kotsyubynskyi
Vinnytsia, Ukraine*

Інтеграція України у світовий простір завжди спонукає до пошуку нових можливостей, перспектив, відкриває нові переваги міжнародного співтовариства та торгівлі. Набуття країною безвізового режиму, відкрило можливості вільного перетину кордону для працездатного населення, здійснення поїздок з метою відпочинку, працевлаштування, навчання, туризму тощо.

Міграція являється джерелом надходження коштів в іноземній валюті, сприяє обміну знаннями, навиками та отримання досвіду розвинених країн світу. Водночас, міграція спонукає до ризиків пов'язаних із виїздом великої чисельності осіб саме працездатного віку, втратою частини інтелектуального та трудового потенціалу

країни. Посилилась тенденція перетворення частини тимчасової трудової міграції на постійну, зросли еміграційні настрої українців. Водночас спостерігаємо втрату привабливості України для іммігрантів. З числа проблем, які виникають на тлі масової трудової міграції, слід виокремити деструктивний характер сімей мігрантів. Оскільки, діти та окремі члени сімей залишаються на батьківщині в очікуванні повернення своїх родичів зі заробітків, збільшується психологічний вплив на відносини.

На тлі несприятливих демографічних тенденцій вплив населення може перетворитися на гальмівний чинник економічного розвитку країни. Відставання України за рівнем добробуту від сусідніх країн у середньостроковій перспективі зберігатиметься. Отже, зовнішня міграція продовжуватиметься, а в разі активізації воєнних дій та дестабілізації внутрішньої ситуації міграція може зростати і мати систематичний характер.

Заробітки мігрантів перетворилися на важливий чинник соціально-економічного розвитку України, мають колосальний вплив на економіку країни. Приватні перекази в Україну щорічно зростають починаючи з 2008 року – 6,177 млрд дол., а вже у 2012 році – 7,526 млрд дол. США (4,1% еквіваленту ВВП країни). У 2015 році спостерігали переказів на суму 6, 959 млрд дол., а це еквівалент 7,6% ВВП України [1]. Структурна динаміка валюти перерахованої в країну показує накопичення коштів в іноземній валюті, таке накопичення суттєво знецінює вітчизняну грошову одиницю, так у 2017 році сума переказів 9, 264 млрд дол. (8,2% ВВП країни), у 2018 році – 11,111 млрд. дол. (8,5% ВВП країни), а у 2019 році – 11,921 млрд. дол. (7,7 % ВВП країни), а вже у 2020 році – 11,888 млрд дол. відповідно 7,7 % ВВП країни. Зароблені мігрантами за кордоном кошти витрачаються на споживання, роблять важливий вплив на добробуту домогосподарств, проте інвестиційне їх використання носить низький характер [2]. Започаткування або розширення бізнесу за рахунок зароблених грошей здійснюється не інтенсивно, оскільки існує низка причин: несприятливий інвестиційний клімат, недопустимість дешевих кредитів, вплив імпорتنих товарів на ціну вітчизняних.

Панівним мотивом трудової міграції залишається прагнення задовольнити матеріальні потреби сім'ї: заробітки в Україні чи не найнижчі в Європі (в десять раз нижчі чим в Німеччині, однак в Італії у 5,5 рази, от у Іспанії в 3,5 рази, ніж в Португалії, Чехії, Польщі) [3]. Водночас четверта частина тих, хто задумується про еміграцію, пов'язує з нею кращі можливості для самореалізації. Відсутністю перспектив в Україні пояснювали намір мігрувати 17 % опитаних у 2019 році і 25 % у 2020 році.

Таблиця 1

Чисельність українців, які отримали дозволи на постійне (5–10 років) або тимчасове (до 3 років) проживання в Польщі, осіб

	2005	2010	2015	2018	2019	2020	1 квартал 2021 року
Дозволи на постійне проживання	1518	1553	6729	7712	7167	29400	16 800
Дозволи на тимчасове проживання	8304	8427	37833	80231	99936	29400	16 800

Джерело: [4]

Розвиток економіки Польщі після негативних наслідків Пандемії потребував додаткових робочих рук, тому уряд країни вживав заходів для утримання мігрантів, надаючи їм певні соціальні гарантії, та створював умови для подальшого прибуття працівників з-за кордону. Кожного року все більше українців отримували документи на проживання в сусідній країні. Хоча в 2020 році внаслідок Пандемії їх було оформлено менше, ніж попереднього року, проте, в I кварталі 2021 року динаміка оформлення дозволів на проживання в Польщі для українців відновилася.

Більшість мігрантів працюють за кордоном по найму, а офіційний трудовий договір укладають лише з третиною працюючих, решта працевлаштовані на основі усної домовленості. Причому лише половина тих, хто має контракт, охоплена соціальним страхуванням. Головна причина соціальної незахищеності – нелегальне працевлаштування (за даними Державної служби статистики, чверть

заробітчачан не мали жодних дозволів на проживання та працевлаштування за кордоном). Проте інколи позбавлені можливості скористатися своїми виплатами в соціальні фонди країн перебування й мігранти, які працюють цілком легально. Для врегулювання питання пенсійного забезпечення українців, котрі працюють в країнах, з якими міждержавні угоди відсутні, а також тих, кого не охоплено соціальним страхуванням через нелегальну працю за кордоном, в Україні запроваджено порядок добровільного пенсійного страхування, в разі повернення в Україну, національне законодавство в будь-якому разі гарантує своїм громадянам мінімальні пенсійні виплати. Члени сімей мігрантів, які залишаються в Україні, отримують соціальні виплати на загальних підставах. Таким чином, основний тягар соціального забезпечення трудових мігрантів несе Україна. Це, по-перше, збільшує навантаження на соціальні фонди, до яких під час роботи за кордоном мігранти не роблять жодних внесків, по-друге, спричиняє втрату соціальних внесків, які мігранти сплачують в країнах працевлаштування, проте скористатися з них у більшості випадків не можуть, по-третє, – обмежує соціальний захист мігрантів через врахування їхнього страхового стажу лише в Україні. Останнє може спричинити бідність їхніх родин, а отже необхідність виплати адресної соціальної допомоги.

Надзвичайно важливим залишається питання соціального захисту наших працюючих за кордоном, часто перебуваючи за кордоном нелегально українці стають мішенню для зловживань роботодавців. Доцільно було б для забезпечення прав трудових мігрантів приєднатись до Європейської конвенції про правовий статус трудящих мігрантів та Конвенції Міжнародної Організації Праці № 97, а також укласти угоди з країнами про взаємне працевлаштування громадян. Подібні угоди уже укладені в рамках країн членів СНД, а також Польщею, Чехією і Словаччиною. Держава повинна створювати економічні передумови для повернення своїх громадян, які працюють за межами країни. Для посилення процесу виведення з тіні трудової міграції, доцільно звернути увагу на виявлення недобросовісних туристичних структур, які займаються нелегальним працевлаштуванням громадян України за кордоном та

створити системи контролю. Державна регіональна політика повинна бути спрямована на забезпечення можливостей продуктивної зайнятості, стимулювання розвитку малого підприємництва і самозайнятості громадян, забезпечення нормальних побутових умов життя, якісного медичного обслуговування жителів регіонів.

Література:

1. В Україну за 9 місяців надійшло приватних переказів на \$8,5 мільярдів – НБУ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricconomy/3133648-v-ukrainu-za-9-misaciv-nadijslo-privatnih-perekaziv-na-85-mlrd-nbu.html>
2. Негативні фактори і вплив трудової міграції на громадян України та країни в цілому. URL: <https://vysh.gov.ua/negatyvni-factory-i-vplyv-trudovoyi-migratsiyi-na-gromadyan-ukrayiny-ta-krayiny-v-tsilomu/>
3. Мінфін. Середня заробітна плата в Україні в євро. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/eur/>
4. Rocznik Demograficzny. 2020. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2020,3,14.html>

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-17>

**ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНИХ ТРУДОВИХ МІГРАЦІЙ**

**HISTORICAL ASPECT OF THE DEVELOPMENT
OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATIONS**

Стасюк А. М.

Аспірант

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Andrii Stasiuk

Postgraduate Student

*Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Міграції робочої сили включають багато складових, які, в свою чергу, можуть бути класифіковані за деякими факторами. Часто міграційні процеси відбуваються на підґрунті неекономічних факторів: релігійних, національних, політичних, екологічних та причини особистого характеру.

Розглянемо, як змінювалися напрямки маршрутів міграції впродовж історії людства. До нашої ери центрами концентрації робочої сили були такі держави як Єгипет, Вавилон, Персія, Греція, Рим тощо. Головною особливістю стародавніх міграційних процесів можна назвати їх примусовий характер.

I етап був викликаний промисловою революцією у Європі в другій половині XVIII – середині XIX ст. Причиною міграцій стало «перенасичення» робочою силою країн Західної Європи через те, що ручна праця замінювалась механічною. Цей етап започаткував формувати світовий ринок праці.

II етап тривав із кінця XIX ст. до того моменту як почалась Перша Світова війна. В той час зросли темпи накопичення капітальних ресурсів. Звісно, що найбільше капіталу концентрувалось в розвинених країнах. Це зумовило підвищення попиту на робочий

капітал, що стало стимулом до імміграцій з бідніших країн. Абсолютна більшість мігрантів тоді були низько кваліфіковані.

Третій етап міграцій мав місце у міжвоєнний період і характеризується значним скороченням масштабів міждержавної трудової міграції, причинами якого слід вважати наслідки економічної депресії 1929–1933 рр. і закриті кордони СРСР. Хоча мали місце міграційні рухи напередодні Другої Світової війни у Європі (втеча від переслідувань у Німеччині, притік мігрантів із Італії, Іспанії, Австрії до Франції та Британії). Особливості сучасного, четвертого, етапу міграцій варто розглянути більш детально, оскільки період триває і донині. Загалом, карту основних світових міграційних потоків можна побачити у відкритих джерелах у реальному часу [1]. Міграція висококваліфікованої робочої сили має іншу специфіку розповсюдження. Сучасними центрами міграції робочої сили є Західна Європа, США та Канада, Нафтодобувні країни Персидської затоки та країни Південно-Східної Азії. Безумовно, головною причиною такого є стрімкий економічний розвиток цих держав. Можна також виокремити також менші центри міграцій (локальні). Серед них Бразилія, Венесуела, Австралія та Нова Зеландія, Лівія, Нігерія, Ізраїль, ПАР, Кот-д'Івуар [2].

На сьогодні міграційні процеси стають все дедалі більш динамічними. Як приклад, навіть ситуація в Україні, коли через військові причини значна кількість населення була змушена покинути свої домівки.

Література:

1. Top 25 Destinations of International Migrants // Migration Policy Institute. 2021. URL: <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/top-25-destinations-international-migrants>
2. International migrant stock (% of population) // The World Bank Group. 2021. URL: https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL.ZS?year_high_desc=true

ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-18>

КВАЛІФІКОВАНИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДПИС ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

QUALIFIED ELECTRONIC SIGNATURE AS A MANDATORY ELEMENT OF MODERN DOCUMENT FLOW

Антоненко Н. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного транспортного університету
м. Київ, Україна*

Nadiia Antonenko

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Finance,
Accounting and Auditing,
National Transport University of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Останнім часом в Україні питання використання електронного документообігу в господарській діяльності підприємств і організацій набуло загальнодержавного значення. Про важливість вищезазначеного процесу свідчить прийняття в 2003 році Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» [1]. В подальшому електронний документообіг отримав юридичну силу через прийняття ряду законодавчих документів, зокрема, Закону України «Про електронні довірчі послуги» [2], а також Постанови Кабінету Міністрів «Деякі питання документування управлінської діяльності» [3], відповідно до яких був рекомендований законодавчо затверджений порядок електронного документообігу для державних установ.

В результаті прийняття відповідних законодавчих актів значна увага до електронного документообігу була виявлена з боку органів Державної податкової служби (ДПС) України. ДПС встановила необхідність подання до органів контролю звітності в електронному вигляді в спеціальному форматі, оскільки формат xml. унеможливує зараження звітності комп'ютерними вірусами за рахунок невеликого розміру файлу.

Далі зупинимось на сутності електронного документообігу. Будь який документообіг являє собою масив інформації, що створюється на підприємстві або надходить до нього ззовні і включає зовнішні та внутрішні документи. Різниця між паперовим і електронним документообігом полягає лише в тому, що в електронних документах інформація фіксується у вигляді електронних даних. Такий спосіб створення, оформлення, передавання, одержання і зберігання документів має ряд переваг. За рахунок швидкого створення документів електронний документообіг дає можливість знизити ризики в умовах невизначеності, сприяє економії ресурсів, суттєво зменшує витрати на узгодження деталей та підписання угод, прискорює початок робіт та відвантаження товарів за рахунок економії часу при здійсненні розрахунків, отриманні актів виконаних робіт тощо. Електронний обмін документами між підприємствами впливає на продуктивність праці виконавців, оскільки його характерною особливістю є швидкість, можливість автоматичного пошуку за будь-яким запитом без витрат на папір, друк документів та їх доставку.

Розвиток електронного документообігу в цілому висунув ряд вимог щодо вдосконалення, розроблення та оновлення нормативно-правової бази України.

Верховною Радою України за період з 1998 р. були прийняті і набули чинності наступні закони України, що юридично закріплюють основи електронного документообігу: «Про Національну програму інформатизації» (1998 р.), «Про обов'язковий примірник документів» (1999 р.), «Про Національну систему конфіденційного зв'язку» (2002 р.), «Про електронний цифровий підпис» (2003 р.), «Про телекомунікації» (2003 р.), «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (2005 р.), «Про електронні довірчі послуги» (2017 р.) тощо.

Основні юридичні засади щодо здійснення електронного документообігу та використання електронних документів визначив Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг». Даним Законом введено в дію термін «електронний документ» – «документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, зокрема, електронного цифровий підпису» [1]. Електронний підпис використовується для ідентифікації автора електронного документа і є обов'язковим реквізитом цього документа. Накладанням електронного підпису завершується процедура створення електронного документа [4].

Електронний цифровий підпис (ЕЦП) дає змогу відправнику захистити електронний документ від спотворення, руйнування або знищення інформації під час його руху до одержувача. Документи, підписані електронним цифровим підписом, мають високий ступінь захисту від несанкціонованого доступу сторонніх осіб, оскільки такий підпис формується в результаті застосування криптографічних перетворень масиву електронних даних. Особистий ключ ЕЦП генерується з використанням випадкових чисел і є унікальною послідовністю символів довжиною 264 біти. Вищезазначена послідовність призначена для створення електронного цифрового підпису в електронних документах. Відкритий ключ використовує дані особистого ключа ЕЦП таким способом, щоб виключити його відтворення з особистого ключа. Для запобігання підробки електронного цифрового підпису особистий ключ необхідно засекретити. Процедура створення ЕЦП починається з операції хешування електронного документа, метою якої є перетворення вихідної бітової послідовності довільної довжини у повідомлення фіксованої довжини з чітко зазначеною кількістю біт.

Згідно чинного законодавства електронний цифровий підпис прирівнюється до власноручного підпису фізичної особи, посадової особи або печатки підприємства/організації. ЕЦП підтверджується посиленням сертифікатом ключа, при цьому особистий ключ підписанта повинен відповідати відкритому ключу, зазначеному у сертифікаті. До відкритого ключа мають вільний доступ усі учасники

електронного документообігу. Чинність відкритого ключа підтверджується шляхом формування сертифіката відкритого ключа – документа, який видається центром сертифікації ключів. Посилений сертифікат відкритого ключа видається акредитованим центром сертифікації ключів. Акредитований центр сертифікації ключів (АЦСК) – акредитований державою у встановленому порядку орган, що надає послуги з надання ЕЦП з одночасним постачанням захищених носіїв ключової інформації або з використанням власних носіїв заявників типу USB-флеш-накопичувач [5]. До основних акредитованих центрів сертифікації ключів в Україні належать: Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк», Військова частина 2428, Генеральний штаб Збройних Сил України, Генеральна прокуратура України, Державна казначейська служба України, Державне підприємство «Енергоринок», Державне підприємство «Національні інформаційні системи», Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності», Державне підприємство «Українські спеціальні системи», Інформаційно-довідковий департамент ДПС, Міністерство внутрішніх справ України, Національний банк України, Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України», Публічне акціонерне товариство «Національний депозитарій України», Акціонерне товариство «УкрСиббанк» та ін. [6].

Сертифікат ключа включає найменування та реквізити АЦСК; країну, що видала сертифікат; реєстраційний номер сертифіката ключа; основні дані щодо власника особистого ключа; період чинності сертифіката; відкритий ключ; назву криптографічного алгоритму; інформацію відносно умов обмеження використання підпису. Крім звичайного сертифікату ключа існує посилений сертифікат ключа, який крім обов'язкових даних, що містяться в сертифікаті ключа, повинен мати ознаку посиленого сертифіката ключа. Даний тип сертифікату ключа застосовується виключно в органах державної влади, а також на державних підприємствах і в бюджетних організаціях.

У 2017 р. поняття «електронний цифровий підпис» трансформоване в термін «кваліфікований електронний підпис» (КЕП). Згідно Закону України «Про електронні довірчі послуги»

«кваліфікований електронний підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача» [2]. При накладенні КЕП використовується особистий ключ, а за допомогою відкритого ключа здійснюється перевірка електронного документа. Процедура створення, накладання підпису аналогічна розглянутій вище процедурі генерування ЕЦП.

Як висновок, необхідно зазначити, що КЕП дає можливість прослідкувати межі відповідальності відправника щодо формування та передачі документів, а також гарантує неушкодженість документа і підтверджує автентичність його автора. Крім вищезазначеного, електронний цифровий підпис дозволяє спростити та прискорити документообіг між підприємствами, а це, зі свого боку, дає можливість підвищити конкурентоздатність вітчизняних суб'єктів господарювання, оскільки зменшується час укладання договорів з контрагентами, покращується процедура надання електронних банківських послуг і пришвидшується процес оформлення документів з експорту-імпорту.

Література:

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
2. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
3. Деякі питання документування управлінської діяльності : Постанова Кабінету Міністрів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text>
4. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
5. Бойко Д. В. Вимоги до центрів сертифікації ключів. *Право та інновації*. 2014. № 3 (7). С. 43–48.
6. Інформація для кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг. URL: https://ukrstat.gov.ua/elektr_zvit/inf_akcen/centr.htm

MONEY, FINANCE AND CREDIT

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-19>

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

ROLE OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN FINANCIAL MANAGEMENT

Канигін С. М.

*аспірант кафедри митної справи та фінансових послуг
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

Тищенко В. Ф.

*доктор економічних наук,
професор кафедри митної справи та фінансових послуг
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

Serhii Kanyhin

*Post-graduate at the Department of Customs and Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv national university of economics
Kharkiv, Ukraine*

Viktoriia Tyschenko

*Doctor of Economics,
Professor at the Department of Customs and Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv national university of economics
Kharkiv, Ukraine*

Для забезпечення якісного та зручного сервісу бізнес все більше починає використовувати штучний інтелект (ШІ). Подібні інновації дозволяють зменшити ризики, пов'язані з людським фактором. Більшість міжнародних компаній покладаються на ШІ при керуванні активами, роботі з клієнтами через чат-боти, виявленні шахрайства та

дослідженні ринку. Це призвело до великої трансформації у фінансовому менеджменті та підвищило прозорість та рівень безпеки при здійсненні фінансових операцій. Крім того, ШІ широко застосовується гравцями на біржі при керуванні інвестиційним портфелем на основі здатності ШІ ідентифікувати торгові сигнали та фіксувати наявність зв'язків у великих даних, а також для оптимізації робочих процесів і управління ризиками.

При використанні в біржовій торгівлі ШІ алгоритми навчаються на основі вхідних даних і динамічно розвиваються, ідентифікують сигнали та здійснюють операції без втручання людини. На ринках з високим рівнем діджиталізації, таких як ринки акцій і валютні ринки, ШІ може поліпшити управління ліквідністю і здійснювати велику кількість операцій з мінімальним впливом на ринок, оптимізуючи розмір, тривалість і обсяг операцій в динамічному режимі, виходячи з ринкової кон'юнктури. Трейдери також можуть впроваджувати ШІ для управління ризиками і потоками запитів на купівлю та продаж з метою оптимізації. Негативним моментом є те, що ШІ може підвищити популярність маніпулювання ринками та ускладнити контролюючим органам виявлення таких практик у разі змови між гравцями. Це стає можливим завдяки динамічній адаптивній здатності моделей ШІ, що самонавчаються, оскільки вони можуть розпізнавати взаємозалежності та адаптуватися до поведінки і дій інших учасників ринку або інших моделей ШІ досягаючи спільного результату без втручання людини і навіть без усвідомлення цього користувачем [2, с. 28].

ШІ дозволяє автоматизувати кредитний скоринг та може полегшити надання кредитів клієнтам з відсутньою або дуже малою кредитною історією, що загалом сприятиме розвитку ринку фінансових послуг та спростить управління кредитним портфелем. Такі іновачії дозволять здійснювати фінансування малих та середніх підприємств. У майбутньому ШІ зможе підтримувати децентралізовані додатки у сфері децентралізованих фінансів («ДеФі»), забезпечуючи автоматизований кредитний скоринг на основі онлайн-даних користувачів, інвестиційні консультаційні послуги і торгівлю на основі фінансових даних [3, с. 31].

Теоретично, смарт-контракти на основі ШІ, які самонавчаються і динамічно адаптуються без втручання людини, зможуть призвести до створення повністю автономних ланцюжків інвестування. Використання ШІ може сприяти подальшій дезінтермедіації шляхом заміни сторонніх постачальників інформації поза ланцюжком на висновки ШІ безпосередньо в ланцюжку. Слід зазначити, однак, що системи на основі ШІ не обов'язково вирішують проблему інформаційних «сміття на вході» і «сміття на виході», а також проблему низької якості вхідних даних. Це, в свою чергу, породжує значні ризики для інвесторів, цілісності ринку та стабільності системи в залежності від розміру ринку DeFi. Крім того, ШІ може посилити численні ризики, що існують на ринках DeFi, додаючи складності і без того важко контрольованим автономним мережам DeFi без єдиних регуляторних точок доступу або систем управління, які дозволяють забезпечити підзвітність і відповідність регулюванню [5, с. 7].

Впровадження ШІ у фінансовий менеджмент може посилити ризики, що вже існують на фінансових ринках, з огляду на його здатність навчатися та динамічно пристосовуватися до умов, що змінюються, повністю автономно, а також призвести до виникнення нових викликів та ризиків. Існуючі ризики пов'язані з неналежним використанням даних або використанням даних низької якості, що може призвести до упередженості та дискримінаційних результатів, які в кінцевому підсумку завдають шкоди кінцевим споживачам. Ризики цілісності ринку та комплаєнсу можуть виникати через відсутність адекватної моделі управління, яка б враховувала особливий характер ШІ, а також через відсутність чітких рамок підзвітності. Є також ризики пов'язані з механізмами нагляду та контролю, які, можливо, доведеться адаптувати до цієї нової технології. Інші ризики пов'язані з непередбачуваними наслідками використання ШІ для ринкової стабільності та цілісності ринку. Крім цього є ризики пов'язані з труднощами інтерпретації результатів роботи ШІ. Більш широке використання ШІ у фінансах може призвести до потенційного посилення взаємозалежності на ринках, а низка операційних ризиків, пов'язаних з такими технологіями, може становити загрозу для стійкості фінансової системи загалом під час стресу.

Використання великих даних у додатках з ШІ може стати джерелом нефінансових ризиків, зумовлених проблемами, пов'язаними з якістю даних, що використовуються, їх конфіденційністю, кібербезпекою, а також міркуваннями справедливості. Залежно від того, як вони використовуються, методи ШІ можуть допомогти уникнути дискримінації на основі людської взаємодії або посилити упередженість, несправедливе ставлення та дискримінацію у сфері фінансових послуг. Упередження та дискримінація у сфері ШІ можуть бути наслідком використання неякісних, недосконалих або неадекватних даних у моделях або ненавмисно через висновки та опосередковані дані (наприклад, висновок про стать на основі даних про купівельну активність). На додаток до міркувань захисту прав споживачів фінансових послуг, існують потенційні проблеми конкуренції, що виникають внаслідок використання великих даних та моделей, пов'язані з високою концентрацією постачальників послуг на деяких ринках або підвищеними ризиками негласних змов [4, с. 13].

Найбільш загально визнаною проблемою ШІ є складність розуміння того, чому і як модель генерує результати, що зазвичай описується терміном «пояснюваність», пов'язана з низкою важливих ризиків. Широке використання складно пояснювальних моделей може призвести до непередбачуваних наслідків, у випадку якщо їх користувачі виявляться нездатними передбачити, яким чином їх рішення на основі отриманих результатів можуть негативно вплинути на ринки. Будь-яка навмисна відсутність прозорості в цьому плані посилить незрозумілість і піднімає питання, пов'язані з наглядом за алгоритмами і моделями ШІ, а також зі здатністю користувачів коригувати свої стратегії в умовах низької ефективності або в кризові періоди [6, с. 5].

Аналіз різноманітних літературних матеріалів щодо застосування ШІ у фінансовому менеджменті дав можливість визначити різноманітні шляхи підвищення фінансової продуктивності. Фінансовий менеджмент є важливим аспектом у розвитку економіки, оскільки він стосується вимірювання, оцінки та подальшого покращення економічного стану окремих суб'єктів господарювання, а отже, і економіки загалом. Наразі, бізнес вже використовує в основних напрямках фінансового менеджменту. Використання різноманітних

технологій на основі ШІ забезпечило основу для майбутніх технологічних інновацій. Можна припустити, що економіка буде трансформована ШІ, оскільки він буде давати можливість використовувати кращі і більш ефективні бізнес-моделі. ШІ став основним технологічним досягненням у фінансовому секторі, оскільки він допоміг бізнесу скоротити витрати.

Література:

1. Chen D., Zou Y., Harimoto K. Incorporating fine grained events in stock movement prediction. 2019.
2. Hu Z., Liu W., Bian J., Liu X., Liu T. Listening to chaotic whispers: A deep learning framework for news-oriented stock trend prediction. 2018.
3. Xing, F.Z., Cambria, E., Welsch, R.E. Natural language based financial forecasting: A survey. 2018.
4. Verma, R., Verma, P. Noise. Trading and stock market volatility. 2007.
5. Chan J., Leow, S., Bea K. Mitigating the Multicollinearity Problem and Its Machine Learning Approach: A Review. 2022.
6. Chan J., Leow, S., Bea K. A Correlation-Embedded Attention Module to Mitigate Multicollinearity: An Algorithmic Trading Application. 2022.
7. Jiang W. Applications of deep learning in stock market prediction: Recent progress. 2021.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-20>

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ПРОБЛЕМА ФІНАНСОВОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ

DIGITAL TRANSFORMATIONS: THE PROBLEM OF FINANCIAL ENTITY

Корнівська В. О.

*доктор економічних наук,
старший науковий співробітник відділу економічної теорії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна*

Valeriia Kornivska

*Doctor of Economics,
Senior Researcher of the Department of Economic Theory
SO "Institute for Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine"
Kyiv, Ukraine*

Цифрові трансформації охоплюють практично всі сфери економічного та соціального буття, сьогодні це стосується промисловості, сільського господарства, медицини, освіти, навіть спорту та мистецтва. Цифрові технології у сфері споживання – це вже норма, засвоєння якої відбувається через мобільні застосунки, автоматизацію домашнього господарства, безготівкову торгівлю тощо.

Сфера фінансових операцій однією з перших «приміряла» на себе інновації цифрової економіки, а оволодівши її перевагами у повній мірі, запропонувала технології для максимально зручного та мобільного руху ліквідності. Операції, які раніше вимагали відвідування банку, сьогодні можуть бути здійсненими у будь-якій точці світу.

Україна сьогодні активно розвиває цифрову індустрію. У 2021 році у загальному рейтингу цифрової якості життя Україна була на 47 місці серед 110 країн. Серед європейських країн Україна посіла 31 місце з 38. За доступністю інтернету Україна займає 28 місце у світі. Найвищі показники вона демонструє за стабільністю мобільного інтернету

(9 місце), кількістю інтернет-користувачів (18 місце) та стабільністю широкопasmового інтернету (24 місце). За доступністю інтернету серед європейських країн Україна попереду Греції, Італії, Португалії, Польщі, Чехії, Угорщини, Албанії; за показником електронної безпеки обганяє Люксембург, Словенію, Угорщину, Албанію; за показником інфраструктури – Румунію [1]. Передовий розвиток цифрових технологій створює надійну основу для цифрових фінансових послуг.

Цифрові канали руху фінансових коштів показали свою наріжну роль протягом пандемії і в умовах української воєнної кризи. Вони зробили можливою економічну активність за крайньої невизначеності та дестабілізації шляхом впровадження цифрових механізмів ідентифікації та здійснення фінансових операцій без присутності клієнта у фінансовій установі.

Про рух України на шляху до домінування цифрових фінансових послуг свідчать: 1) наявна цифрова стратегія розвитку (Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, Стратегія Національного банку України до 2025 року); 2) законодавча база для організації роботи цифрового фінансового ринку у контексті європейських стандартів; 3) ефективно працююча платіжна інфраструктура як для внутрішніх он-лайн платежів, так і міжнародних; впроваджувана сьогодні система миттєвих платежів; 4) зростаюча кількість цифрових фінансових послуг та суб'єктів цифрового фінансового простору, що об'єднуються через open banking для формування єдиної екосистеми надання фінансових послуг у національному фінансовому просторі і його приєднання до наднаціональних платформ.

Про зростаючу роль цифрових фінансів свідчать, наприклад, такі дані НБУ. Станом на травень 2022 року загальна частка безконтактних та токенизованих платіжних карток серед усіх активних карток становила 60% (у січні 2022 – 58%). При цьому токенизованою є приблизно кожна шоста активна платіжна картка (на початку січня – приблизно кожна сьома); безконтактною – приблизно кожна друга. Як наслідок, менше п'ятої частини операцій (18,2 % за сумою та 16% за кількістю) здійснювалася в торговельній мережі з фізичним зчитуванням даних із носія картки. Решта операцій були

безконтактними (з безконтактною карткою або за допомогою смартфонів та інших гаджетів). Їхня сума цього року у травні становила 79,2 млрд грн [2].

Цифрові інновації надають можливості для максимально зручної економічної активності, з меншими транзакційними витратами, у конкурентному середовищі багатьох надавачів послуг, що, використовуючи прямий маркетинг, створюють зручну клієнтоорієнтовану послугу у середовищі екосистеми – платформи, яка стає для клієнта простором сприяння, зручності, толерантності.

Водночас у соціоінституційному контексті екосистеми амбівалентні, і у першу чергу, фінансові екосистеми. Надання фінансових послуг через платформи зумовлює зростаючий вплив фінансового світу на процеси соціалізації, економічного та повсякденного буття. Клієнтоорієнтованість процесів надання фінансових послуг виводить на домінуючі позиції критерії зручності при оцінці ефективності проведеної фінансової операції. Із фінансової зони комфорту вийти вже досить складно, тому що ринкові суб'єкти отримують на платформі увесь список фінансових послуг, наданих зручним способом у максимально короткі терміни за невисоку комісію. Ба більше, платформа, аналізуючи фінансову поведінку та фінансові патерни суб'єкта, на основі прямого маркетингу розробляє саме для нього цікаві фінансові рішення; пропонує купівлю бажаних товарів у кредит, визначає схеми його погашення на базі даних про доходи суб'єкта; маючи модель фінансових переваг клієнта, скеровує його діяльність у потрібному напрямку. Для фінансової платформи споживачі фінансових послуг стають ринковими об'єктами. Делегуючи повноваження прийняття фінансових рішень платформі, споживачі фінансових послуг втрачають свою суб'єктність.

Бажаючи отримати максимально зручні послуги, споживач погоджується на прозорість свого економічного та соціального буття, – на надання інформації про себе багатьом зацікавленим сторонам (у будь-якій установі, яка здійснює надання медичних, освітніх, адміністративних послуг тощо, завжди підписується згода на обробку персональних даних). У такий спосіб у цифровому світі економічне, соціальне, повсякденне буття стає не тільки прозорим, але й

несамостійним, із значним зовнішнім керуючим впливом, який поступово легітимізується умовами нестабільності, економічною нерозвиненістю країн, особливим статусом споживача послуг тощо.

Сучасна триваюча глобальна дестабілізація актуалізує зростання державного впливу на суто ринкові процеси, за таких умов відбувається розширення простору державного регулювання, збільшується роль державних компетенцій і компенсацій. Починаючи із 2007 року, ринкові суб'єкти відчувають зростаючий державний тиск, зумовлений необхідністю боротьби із кризовими тенденціями. Розширені державні фінансові стабілізаційні програми завжди супроводжуються законодавчими нововведеннями у дестабілізуючому просторі. Зростаюче фінансово компенсоване (і некомпенсоване) державне втручання стає нормою. Засоби, що надають технології цифрової економіки, роблять такий зростаючий вплив природнім, часто мало помітним і рутинізованим. Простір надмірної регуляції – це завжди простір, де суб'єкт втрачає свою суб'єктність під всеохоплюючим наглядом та контролем.

Література:

1. 2021. Digital Quality of Life Index. URL: <https://surfshark.com/dql2021?country=UA>
2. Обсяги безготівкових розрахунків в Україні зростають, попри війну. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-v-ukrayini-zrostayut-popri-viynu>

MONEY AND TAX POLICY

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-21>

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

INSTRUMENTS OF STATE REGULATION OF THE ECONOMY

Горват Т. Ю.

аспірантка

*Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

Tetiana Horvat

Postgraduate Student

*West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine*

Держава, поза сумнівом, відіграє ключову роль у соціально-економічному розвитку будь-якої країни. Визначення місця й ролі держави в умовах ринкової економіки, необхідності здійснення нею системних регулюючих кроків у напрямку соціально-економічного розвитку, давно є важливим предметом дискусії серед вчених-економістів. Очевидно, що виключно адекватний баланс ринкових і державних регуляторів дозволить успішно досягати відповідних цілей у напрямку соціально-економічного розвитку, а також ефективно забезпечувати стабільне економічне зростання.

Економічна система України, що зазнавала трансформації впродовж років незалежності держави, інтегруючись до європейського економічного простору, чітко орієнтована на принципи та механізми ринкової економіки. Однак, втручаючись у національну економіку, держава бере активну участь у регулюванні соціально-економічних процесів, особливо у період значних економічних коливань на кризових періодів. Це необхідно для подолання

негативних явищ, а також для забезпечення стабільності та усталених темпів розвитку економіки.

Науковці, що протягом періоду становлення та розбудови національної економіки України досліджували вплив держави на соціально-економічний розвиток, зуміли визначити та систематизувати напрямки використання системи основних форм, методів та інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів.

Для успішної реалізації методів державного регулювання економіки існує низка ефективних інструментів, за допомогою яких здійснюється вплив на суб'єктів економічних відносин. Використовуючи ті чи інші інструменти, відповідно до ситуації, держава здійснює ключові регулюючі кроки, націлені на розвиток економічної системи.

У фаховій літературі достатньо широко інтерпретовані системи класифікації форм, методів та інструментів державного регулювання економіки. Щодо інструментарію, то науковці-економісти розглядають його як в контексті засобів реалізації саме методів державного регулювання, так і класифікують окремою системою. Окремі погляди на такі класифікації розглянемо у даній роботі.

Так, Яковенко Р.В. здійснює групування інструментів державного регулювання економіки відповідно до методів їх застосування, тобто конкретним методам державного регулювання властиві свої специфічні інструменти. Наприклад, методу правового регулювання властиві такі інструменти як: закони, укази, постанови тощо; методу адміністративного регулювання – планування, ліцензування, квотування, держзамовлення, контроль над монополіями тощо; методу економічного регулювання – бюджетна, податкова, грошово-кредитна, митна, цінова політика тощо; інституціональним методам – формування різних фондів та форм власності, організаційна, інформаційна, фінансова, юридична підтримка підприємств; донорським методам – дотації, пільги, субсидії, субвенції; протекціоністським методам – ліцензії, квоти, тарифи [3, с. 9].

Науковець Стельмащук А. М. систематизує державні інструменти (регулятори), поділяючи їх на три види:

– правові, до яких належать законодавчі та підзаконні документи, які визначають межі державного втручання в економіку, а також

регламентують основні напрямки та правила економічної діяльності суб'єктів господарювання та фізичних осіб;

– адміністративні, до яких належать укази, постанови, розпорядження відповідних виконавчих органів, які приймають певні рішення щодо окремих видів господарської діяльності;

– економічні, до яких належать такі категорії як: макроекономічне планування, державний бюджет, податки, гроші, ціни тощо [2, с. 30].

Вищенаведена структура інструментів державного регулювання наведена на рис. 1.

Рис. 1. Інструменти (регулятори) державного регулювання економіки (за класифікацією Стельмашука А. М.)

Джерело: систематизовано автором з використанням джерела [2]

Сірко А. В. вважає, що держава втручається в ринкову економіку відповідно до певних цілей, підбираючи ті чи інші інструменти та формуючи певний вид політики та класифікує основні інструменти державного регулювання економіки на:

– адміністративно-правове регулювання, що пов'язане зі створенням правових базисів діяльності економічних суб'єктів та забезпеченням виконання законів;

– виробництво суспільних товарів і благ, яке безпосередньо пов'язане з управлінням виробництва життєвих благ, що поширюється на важливі соціальні сфери;

– розроблення та реалізація різних державних програм, що стосуються розвитку окремих галузей, напрямів, програм та досліджень; використання державних замовлень та контрактів;

– фіскальна політика, що покликана регулювати економічні процеси засобами податкової системи та бюджетних видатків;

– монетарна політика, що регулює економіку грошово-кредитними інструментами;

- соціальна політика, що дбає про соціальний захист населення та підтримку окремих категорій осіб та господарюючих суб'єктів;
- зовнішньоекономічна політика, що регулює платіжний та торговельний баланси, курс обміну національної валюти [1].

Класифікація основних інструментів державного регулювання, запропонована Сірком А. В. наведена на рис. 2.

Рис. 2. Інструменти державного регулювання економіки (за класифікацією Сірка А. В.)

Джерело: систематизовано автором з використанням джерела [1]

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що ефективні соціально-економічні процеси та майбутній стратегічний розвиток країни залежать, у тому числі, і від інструментів державного впливу, що відіграють важливу роль у системі державного регулювання. Вони комплексно застосовуються органами влади з метою коригуючого впливу на діяльність суб'єктів економічних відносин. Ефективний розвиток економіки країни залежить від розумного поєднання державного регулювання і ринкового саморегулювання.

Література:

1. Сірко А. В. Економічна теорія. Політекономія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2014. 416 с.
2. Стельмащук А. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Тернопіль : ТАНГ, 2000. 315 с.
3. Яковенко Р. В. Конспект лекцій з курсу «Державне регулювання економіки». Кіровоград : КНТУ, 2012. 40 с.

MATHEMATICAL METHODS, MODELS AND TECHNOLOGIES IN ECONOMICS

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-22>

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ПОТЕНЦІАЛУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ КРАЇНИ НА ОСНОВІ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

FORMATION OF AN INTEGRAL INDICATOR OF THE POTENTIAL OF THE COUNTRY'S METALLURGICAL INDUSTRY BASED ON TAXONOMIC ANALYSIS

Шапуров О. О.

*доктор економічних наук, доцент, професор кафедри
інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Oleksandr Shapurov

*Doctor of Economics, Associate Professor, Professor, Professor of
Information Economics, Entrepreneurship and Finance Department
Engineering Educational and Scientific Institute
named by Yuriy Potebnia Zaporizhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

На сьогодні складно здійснювати дослідження статистичними методами, що засновані на розподілі багатовимірної величини, тому що кількість доступних спостережень, які включають сукупності даних, як правило, незначна. Цю проблему упорядкування багатовимірних процесів щодо формування вектора-еталона вирішує таксономія.

Погоджуємось з думкою С. Климчука, що на основі методу таксономії можливою є побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта або процесу; доведено, що цей метод набув широкого застосування в економічних дослідженнях, зокрема в підбитті підсумків роботи галузі,

оцінюванні видів діяльності промислових підприємств, аналізі кризового стану промисловості та відповідних галузей [1, с. 139].

Метод застосовують у більшості випадків для вивчення складних економічних явищ і процесів, беручи до уваги їх багатозначність та невизначеність. Можна стверджувати, що з урахуванням цих умов дати загальну оцінку вказаних явищ та процесів неможливо за допомогою одного лише показника. У результаті використовують комплекс різноманітних показників, який необхідно систематизувати та аналізувати для прийняття ефективних управлінських рішень. Отже, пропонуємо використовувати таксономічний аналіз як різновид багатовимірною для оцінювання стратегії розвитку підприємств промисловості [2, с. 67].

Таксономічний метод має забезпечити узагальнений метод визначення кількісних та якісних оцінок, що допоможе сформулювати проблематику сталого розвитку, незалежно від кількості компонентів, які будуть входити до запропонованої системи. Зведення ряду різних за своїми характеристиками індикаторів до єдиного узагальнюючого показника дає змогу визначити відмінність досягнутого стану від бази порівняння в цілому за групою показників. Алгоритм багатовимірною (таксономічного) аналізу наведено на рис. 1.

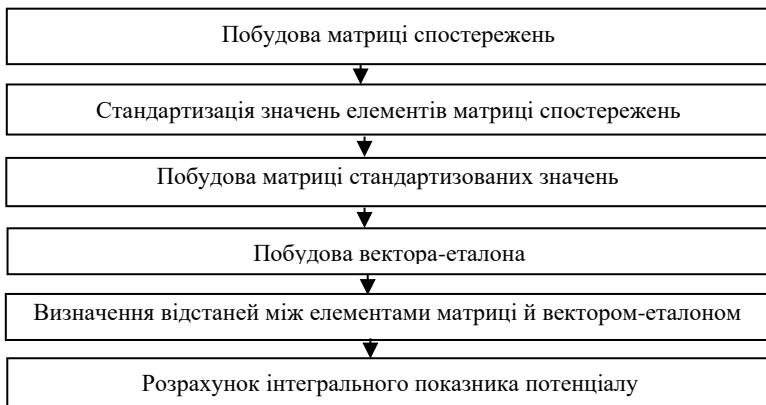

Рис. 1. Алгоритм багатовимірною (таксономічного) аналізу)

Першим етапом визначення таксономічного індикатора негативних тенденцій є формування матриці спостережень:

$$X = \begin{pmatrix} x_{11} & x_{12} & x_{1j} & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & x_{2j} & x_{2n} \\ x_{i1} & x_{i2} & x_{ij} & x_{in} \\ x_{m1} & x_{m2} & x_{mj} & x_{mn} \end{pmatrix}$$

де i – порядковий номер періоду (від 1 до m);

j – показник, який характеризує галузь (від 1 до n);

X_{ij} – значення показника j в період часу i [3, с. 130].

Оскільки не всі показники мають однакові одиниці виміру, необхідно провести їх стандартизацію за формулою:

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij} - \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m X_{ij}}{\sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (X_{ij} - \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m X_{ij})^2}}, \quad (1)$$

де m – кількість років, за які проводиться аналіз [3, с. 131].

Після стандартизації проводимо диференціацію показників на стимулятори та дестимулятори.

Розподіл показників на стимулятори та дестимулятори є основою для побудови вектора-еталона P_0 , елементи якого мають координати X_{oi} та формуються зі значень показників за формулою [1, с. 139]:

$$X_{oi} = \begin{cases} \max X_{ij} - \text{стимулятор} \\ \min X_{ij} - \text{дестимулятор} \end{cases} \quad (2)$$

Доведено, що одним з ключових понять, що використовуються в таксономічних методах, є таксономічна відстань, визначення якої дає змогу ідентифікувати місце кожного елемента матриці в сукупності значень, класифікувати та впорядкувати дані для подальшого аналізу [1, с. 139].

Таксономічна відстань між окремим спостереженням та точкою P_0 (C_{io}) розраховується за формулою:

$$C_{io} = \sqrt{\sum_{i=1}^m (z_{ij} - z_{oi})^2}, \quad (3)$$

де z_{ij} – стандартизоване значення j -го показника в період часу i ;

z_{oi} – стандартизоване значення i -го показника в еталоні.

Далі розраховуємо середню відстань між спостереженнями, стандартне відхилення S_0 , максимально можливе відхилення від зведеного еталона C_0 , зведений динамічний показник d_i .

Середня відстань між показниками та еталоном розраховується за формулою [3, с. 122]:

$$\overline{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{io} \quad (4)$$

Максимально можливе відхилення від зведеного еталона розраховується за формулою [3, с. 122]:

$$C_0 = \overline{C}_0 + 2S_0, \quad (5)$$

\overline{C}_0 – середня відстань між показниками та еталоном;

S_0 – середньоквадратичне відхилення;

Стандартне (середньоквадратичне) відхилення розраховується за формулою:

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum (C_{io} - \overline{C}_0)^2} \quad (6)$$

Зведений динамічний показник розраховується таким чином:

$$d = \frac{C_{io}}{C_0} \quad (7)$$

Останнім етапом є визначення таксономічного індикатора для кожного часового горизонту зі сформованого нами переліку показників – індикаторів галузі за формулою:

$$TI_i = 1 - d \quad (8)$$

Значення таксономічного показника може коливатися в межах від 0 до 1 ($0 \leq TI \leq 1$).

Результати багатовимірного (таксономічного) аналізу металургійної галузі подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Результати багатовимірного (таксономічного аналізу)
металургійної галузі**

Вихідні дані							
Період	Внутрішнє споживання сталі на душу населення, кг	Капітальні інвестиції на 1 т сталі, млн. грн	Фінансовий результат на 1 підприємство, млн. грн	Частка збиткових підприємств, %	Експорт у розрахунку на 1 підприємство, млн. т	Імпорт у розрахунку на 1 підприємство, млн. т	Витрати на навколишнє середовище в розрахунку на 1 підприємство, млн. грн
1	141,00	11375,00	-56,22	30,80	17,70	0,80	2,74
2	165,00	12698,00	-11,24	28,30	18,30	1,10	3,07
3	176,00	15880,00	-10,92	27,80	15,30	1,40	3,47
4	179,00	23252,00	3,53	23,00	15,10	1,60	4,07
5	123,00	26866,00	-44,14	25,40	15,60	1,60	4,56
Розрахунок стандартизованої матриці							
1	-0,733	-1,098	-1,440	1,407	0,978	-1,614	-1,278
2	0,381	-0,879	0,557	0,467	1,429	-0,645	-0,774
3	0,891	-0,353	0,572	0,278	-0,827	0,323	-0,168
4	1,030	0,867	1,214	-1,528	-0,978	0,968	0,738
5	-1,569	1,464	-0,903	-0,625	-0,602	0,968	1,482
X _{oi}	стим	стим	стим	дест	стим	дест	стим
	1,030	1,464	1,214	-1,528	1,429	-1,614	1,482
(Z _{ij} – Z _{oj})							
1	3,111	6,568	7,041	8,615	0,204	0,000	7,616
2	0,422	5,494	0,431	3,977	0,000	0,938	5,089
3	0,019	3,303	0,412	3,262	5,090	3,750	2,724
4	0,000	0,357	0,000	0,000	5,792	6,667	0,554
5	6,756	0,000	4,482	0,816	4,123	6,667	0,000

Як вихідні дані обрано систему показників: внутрішнє споживання сталі на душу населення, капітальні інвестиції на 1 т сталі, фінансовий результат на 1 підприємство, частка збиткових підприємств, експорт у розрахунку на 1 підприємство, імпорт у розрахунку на 1 підприємство, витрати на навколишнє середовище в розрахунку на 1 підприємство.

Таблиця 2

**Розрахункові показники таксономічного аналізу
металургійної галузі**

Розрахункові показники					
Показники	Період				
	1	2	3	4	5
Таксономічна відстань між окремим спостереженням та точкою (C _{io})	5,7580	4,0436	4,3083	3,6566	4,7795
Середня відстань між показниками та еталоном (C _{o ср})	4,5092	4,5092	4,5092	4,5092	4,5092
Стандартне (середньоквадратичне) відхилення (S _o)	0,7234	0,7234	0,7234	0,7234	0,7234
Максимально можливе відхилення від зведеного еталону (C _o)	5,9560	5,9560	5,9560	5,9560	5,9560
Зведений динамічний показник (d _i)	0,9668	0,6789	0,7234	0,614	0,802
Багатовимірний (таксономічний) інтегральний показник потенціалу металургійної галузі (T _{li})	0,0332	0,3211	0,2766	0,386	0,198

В результаті багатовимірного аналізу отримали багатовимірний (таксономічний) інтегральний показник потенціалу металургійної галузі, який дає змогу оцінити на якому рівні знаходиться стан потенціалу металургійної галузі країни. Перевагами інтегрального показника потенціалу металургійної галузі є можливість доповнення його в будь який момент необхідною кількістю аналітичних коефіцієнтів, що дає змогу оперативно реагувати на зміни екзогенних та ендегенних факторів зовнішнього середовища.

Література:

1. Климчук С. А. Таксономічний аналіз стратегії розвитку підприємств альтернативної енергетики. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2014. № 11. С. 138–146.
2. Крисак А. І. Таксономічний аналіз як методологічний прийом оцінювання ефективності регулювання земельних відносин. *Економічний аналіз* : зб. наук. пр. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Т. 17. № 1. С. 66–70.
3. Олексин А. Г. Основи проведення маркетинг-менеджменту ліквідністю комерційного банку та його вплив на банківську систему України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Вип. 18. Ч. 2. С. 128–134.

MARKETING

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-23>

МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ РИНКУ В СИСТЕМІ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВА

MARKETING ANALYSIS OF THE MARKET IN THE SYSTEM OF THE MARKETING COMPLEX OF THE ENTERPRISE

Бабух І. Б.

*кандидат економічних наук, доцент,
асистент кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Єремія М. М.

*студентка
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Iona Babukh

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at
the Department of Marketing, Innovation and Regional Development
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine*

Maryna Yereimia

*Student
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine*

Маркетинговий аналіз ринку виступає найважливішою складовою комплексу маркетингу підприємства. Він необхідний підприємствам будь-якої сфери діяльності, оскільки виступає універсальним методом оцінки становища підприємства та перспектив його розвитку. По суті, маркетинговий аналіз являє собою аналітичну роботу фахівців маркетингової служби, кінцевим результатом якої повинно бути вироблення оптимальних стратегій для внутрішнього і зовнішнього

розвитку бізнесу. Такий аналіз ринку здійснюється задля формування оцінки і прогнозу щодо розвитку ринку, розуміння позиції підприємства та сегменту ринку в якому воно функціонує для вивчення поведінки споживачів, їхньої реакції на маркетингову політику компанії. Маркетинговий аналіз необхідний також для корегування всіх складових маркетингової політики підприємства, для оцінки і прогнозування дій конкурентів, виявлення змін у смаках та уподобань покупців [1].

Отже, узагальнено, головними цілями маркетингового аналізу та його основними завданнями виступають аналіз попиту, обґрунтування на цій основі виробничих планів, оцінка наявних ринків збуту, визначення чинників, які впливають на еластичність попиту, і на основі цього, – оцінка конкурентоспроможності підприємств на ринку та розробка стратегій для зміцнення конкурентної позиції компанії.

У цілому механізм побудови маркетингового процесу на підприємстві, як правило, визначається та аналізується на таких рівнях. На початку досліджується зовнішнє маркетингове середовище і цілі та завдання цього рівня – це маркетингова діяльність конкурентів, прогнозування потенційних споживчих ринків та визначення тенденцій майбутніх змін на ринках, на яких функціонує компанія. На другому рівні – базуючись на даних першого рівня, – маркетингологи-аналітики обирають цільові ринки, які відповідають ресурсним можливостям підприємства, тобто формують цільові сегменти, а, отже, вимірюють обсяг ринку своєї продукції. На третьому рівні фахівці з маркетингу розробляють окремі елементи комплексу маркетингу підприємства, тобто визначають, які нові товари виробляти, або як адаптувати старі товари для нового ринку та відповідного цільового сегменту. На цьому ж рівні встановлюються ціни в залежності від цін товарів конкурентів, обираються методи просування товарів, визначаються заходи зі стимулювання збуту. На наступному рівні, базуючись на розробках попередніх рівнів, розбудовується план маркетингових дій підприємства, визначаються шляхи, способи та методи реалізації (виконання) такого плану, виокремлюють інструменти контролю за реалізацією маркетингового плану і, як правило, на завершальному рівні здійснюється аналіз ефективності всіх тих заходів, які проводять підприємство та його маркетингова служба [2].

Безумовно, маркетинговий аналіз ринку фахівцями підприємства концентрується на обранні такої моделі ринкової поведінки компанії, яка базувалася б на найбільш ефективній маркетинговій стратегії. І серед таких стратегій узагальнено можна виокремити:

- більш глибоке занурення на ринок вже існуючих товарів в межах наявної групи покупців, без суттєвих змін маркетингової поведінки (тут можливі певні цільові акції, додаткові рекламні кампанії, зміни в дизайні тощо);

- вивчення та охоплення нових сегментів існуючого ринку;

- пропозицію нового товару на існуючому ринку, нового варіанту товару (в межах зміни упаковки, комплектації, ваги);

- стратегію диверсифікації, яка передбачає як новий ринок, так і нові товари для такого ринку.

Саме ресурси підприємства є тим визначальним чинником, який дозволяє йому обрати та реалізувати одну з наведених стратегій, і в міру того, як компанія буде віднаходити нові, додаткові ресурси, вона через зусилля маркетингової служби повинна відшукувати більш перспективні та цікаві, а саме головне, найбільш ефективні, згідно нових ресурсів компанії, цільові ринки.

Вибір таких нових цільових ринків, як правило, повинен здійснюватися в певній послідовності. Спочатку здійснюється вимір та робиться прогноз існуючого попиту на обраному цільовому ринку (на товар-субститут, на подібний товар конкурентів), потім маркетологи сегментують новий ринок і на основі такої сегментації обирають свій цільовий сегмент, і лише потім розробляють стратегію позиціонування власного товару на цільовому ринку саме на основі потреб цільового сегменту та активності конкурентів. Суттєво важливим в маркетинговому аналізі є те, що всі виміри і прогнозування попиту необхідно здійснювати шляхом виявлення всіх подібних товарів, які існують на ринку, щоб визначити обсяг продажів товарів конкурентів, а тому і визначення самого розміру можливого ринку. Зрозуміло, що розмір ринку є величиною відносною і для маркетологів-аналітиків повинен слугувати лише орієнтиром для відбору можливого цільового ринку.

Сегментація ринків в маркетинговому аналізі дозволяє фіксувати відмінності в поведінці покупців, їх явні та приховані потреби, причини купівлі саме цих товарів. Вже після проведення сегментації та визначення цільового сегменту можна приступати до розробки саме того товару, який з найбільшою вірогідністю захочуть купувати споживачі. І лише після цього, в рамках комплексу маркетингу, визначаються ціни, канали розподілу, комплекси просування та інші елементи.

Таким чином, маркетинговий аналіз ринку створює для підприємства умови для розробки цілісного комплексу маркетингових дій, які необхідно буде реалізовувати на ринку в залежності від розробленої стратегії поведінки на ньому.

Література:

1. Бабух І. Б. Маркетинговий аналіз в управлінні підприємством. *Зовнішні та внутрішні фактори впливу на формування та розвиток економіки : збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 липня 2021 року). Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2021. С. 67–69.*

2. Штефаніч Д., Братко О., Дячун О., Лагоцька Н., Окрепкий Р. *Маркетинговий аналіз / За ред. д. е. н., професора Д. А. Штефаніча. Тернопіль : Економічна думка, 2011. 267 с.*

MODERN MANAGEMENT

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-24>

ЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЇ МОТИВАЦІЇ В СУЧАСНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

THE IMPORTANCE OF THE MOTIVATION FUNCTION IN MODERN MANAGEMENT

Буга О. І.

*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри фінансово-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Oksana Buha

*Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the
Department of Financial and Economic Disciplines,
Communal Institution of Higher Education
“Vinnitsa Humanitarian and Pedagogical College”
Vinnitsa, Ukraine*

Сучасний мінливий світ вимагає від кожного працівника швидкої адаптації до його перемін. Спеціалісти переконані в тому, що результативність праці великою мірою залежить від рівня розвитку менеджменту в організаціях. Найкращим прикладом прогресивного розвитку менеджменту можна виділити економіки США, Японії, країн Європи, де і були засновані основні засади менеджменту.

В кінці ХХ століття основна увага була сконцентрована на соціальному аспекті управління: менеджмент був направлений на людину, щоб спонукати її до сумісних дій, робити їх зусилля більш ефективними. Орієнтація на нові умови розвитку суспільного виробництва знайшли відображення в принципах менеджменту, які показують зростаючу роль людини, її професіоналізм, особисті якості,

а також всю систему взаємозв'язків працюючих в організації. Серед найважливіших принципів, які рекомендуються менеджерам, це: доброзичливе відношення до всіх працюючих; відповідальність за успішну діяльність організації; ефективне використання комунікацій (горизонтальних і вертикальних), як всередині організації, так і за її межами; створення атмосфери відкритості, чесності та довіри; сприяння професійному росту підлеглих; прагнення до постійного удосконалення особистої роботи і діяльності організації.

Як відомо, існує кілька функцій менеджменту, одна із яких – функція мотивації працівників.

Протягом багатьох століть керівники застосовували різні засоби зацікавленості людини до праці. Належну увагу цій проблемі приділяли вчені, які постійно досліджували природу мотивації людини до праці. З метою успішного виконання роботи використовують мотивацію – вид управлінської діяльності, який забезпечує спонукання працівників до неї [1, с. 89].

Специфіка мотивації в процесі управління, у порівнянні з іншими функціями управління, полягає в тому що вона стосується психологічних і фізіологічних характеристик і станів як керівника, менеджера, так і підлеглих [2, с. 296].

Мотивація – це процес спонукання людей до праці, який передбачає використання мотивів поведінки людини для досягнення особистих цілей або цілей організації [3, с.360]. Поведінка людини визначається мотивами – спонукальна причина, дій і вчинків людини (словник іншомовних слів).

Мотивація передбачає: стимулювання за допомогою зовнішніх факторів (матеріальне й моральне) та мотивування внутрішніх (психологічних) спонукань до праці, але в обох випадках основним є зацікавленість у праці, задоволення від трудової діяльності, потреба в трудовій активності. У західних країнах даній управлінській функції приділяють дуже велику увагу. Мотивація базується на двох категоріях – потреби, які слугують мотивом до дії, і винагорода – все те, що може спонукати людину до дії. Оскільки потреби викликають у людини прагнення до їх задоволення, то менеджери мають створити

таку систему стимулів, яка давала б упевненість у задоволенні потреб за рахунок дій, спрямованих на досягнення цілей організації [1, с. 89].

Отже, ефективність мотивації трудової діяльності в значній мірі залежить від діючої в організації системи мотивації. Сучасний підхід до використання мотивації повинен зводитися до вмілого вибору керівником найдієвіших щодо конкретних виробничих ситуацій та працівників форм винагород та систем стягнень. В цьому і полягає складність врахування і вибору найбільш вагомих мотиваторів трудової діяльності. З врахуванням цього керівник повинен володіти широким низкою стимулів й уміти використовувати їх для спонукання своїх працівників до ефективної праці, які б враховували їх фізіологічні та психологічні потреби.

Література:

1. Гірняк О. М., Лазановський П. П. Менеджмент у лекційному викладі : навч. посіб. Львів : Українська академія друкарства, 2018. 232 с
2. Мартиненко М. М. Основи менеджменту : підручник. Київ : Каравела, 2005. 496 с.
3. Рульєв В. А. Менеджмент : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 312 с.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-25>

**ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ ПІДХІД ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ**

**THE ECONOMETRIC APPROACH TO MANAGERIAL
DECISION-MAKING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES**

Іванова Н. С.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри, маркетингу,
менеджменту та публічного адміністрування
Донецького національного університету економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Україна*

Natalia Ivanova

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of Department of Marketing,
Management and Public Administration
Mykhailo Tuhun-Baranovskyi Donetsk National University
of Economics and Trade
Kryvyi Rih, Ukraine*

В теорії прийняття управлінських рішень зазвичай виокремлюють два базових підходи: системний та ситуаційний підходи.

Системний підхід – це певний систематизований спосіб мислення щодо прийняття рішення, котрий ґрунтується на визначенні загальної мети системи та послідовного підпорядкування їй діяльності підсистем, планів їхнього розвитку, показників і стандартів праці [1]. Ситуаційний підхід базується на системному аналізі, що дозволяє менеджеру розуміти та враховувати специфіку ситуації, динаміку її змін тощо. Доцільність застосування системного та ситуативного підходів прийняття рішень в різних сферах та на різних рівнях описано у працях вітчизняних та зарубіжних науковців [1–7].

Так Feldman G., Shah H., Chapman C., Pärn E. A. and Edwards D. J. [3], на відміну від інших, акцентують увагу на визначенні системи

виникнення проблем, яка складається із взаємодіючих частин; запропонований підхід автори пропонують використовувати для виявлення проблем, аналізу їх меж, проектування втручань, прогнозування та вимірювання очікуваного впливу, їх реалізації та моніторингу та оцінки їх успіху/невдачі.

В свою чергу, Sa'ed M. Salhieh [4] пропонує модель управлінського рішення щодо зосередження організаційних ресурсів для отримання максимальної користь, яка представлена як багатокритеріальна модель вибору та побудована методом аналізу ієрархій.

Запропонований економетричний підхід прийняття управлінських рішень є комбінацією властивостей та принципів системного (прийняття та розуміння ієрархічності змінних та їх зв'язків, збереження принципу системності) та ситуаційного підходів (врахування системного аналізу, аналіз змісту та динаміки кожної окремої ситуації) із акцентом на застосування економетричних методів та моделей.

Перевагою змішаного підходу є зменшенні особистої упередженості та можливість порівняння різнорідних альтернатив при застосуванні кількісного аналізу [8].

Основною метою економетричного підходу є обґрунтування (аргументування) вибору конкретного управлінського рішення з урахуванням пріоритетів та стратегічних цілей розвитку організації із застосуванням економетричних методів.

Комплексний аналіз наукових напрацювань щодо застосування економетричних методів та моделей в управлінській діяльності [9–18] дозволив довести доцільність впровадження економетричного підходу для обґрунтування управлінського рішення.

Застосування типової економетрії до загальної сфери прийняття управлінських рішень, де насамперед методи відіграють певну роль у сприянні загальному процесу аналізу даних, описали в 1974 році RJ Ball та T Burns в своєму науковому дослідженні «Econometric analysis and managerial decision making» [9]. Економетричний аналіз описує кількісні взаємозв'язки між економічними змінними, що може забезпечити важливий внесок у процес прийняття рішень менеджерами. Зазвичай економетрія відрізняється від інших аспектів

науки менеджменту тим, що вона розглядає проблеми насамперед, з економічної точки зору, а не з інших напрямків [13].

Прихильником кількісних методів дослідження економічних процесів і в т.ч. в сфері управління є Morris Altman, за твердженням якого «...the bounded rationality approach holds most promise, with its focus on methodology and related causal analysis and modelling, smart decision makers, capabilities, and institutional design» [14] і евристика з урахуванням відповідних можливостей прийняття рішень та інституційних установок може дати найкращі результати прийняття рішень.

Саме тому прикладна робота в бізнесі вимагає глибокого розуміння економетричних методів прийняття рішень. Поєднання економетричних методів з системним та ситуаційним підходами забезпечує менеджерів підвищення ефективності роботи організації та сприяє бути конкурентоспроможним.

Економетрика займається вимірюванням економічних взаємозв'язків, представляє собою інтеграцію економіки, математичної економіки та статистики з метою надати числові значення параметрам економічних відносин. Зв'язки економічних теорій зазвичай виражаються в математичних формах і в поєднанні з емпіричною економікою. Для отримання значень використовуються економетричні методи параметри, яких по суті є коефіцієнтами математичної форми економічних відносин. Статистичні методи, які допомагають пояснити економічне явище, адаптовані як економетричні методи [16].

Моделювання рішень не настільки очевидно доцільне і прямолінійне, деякі з моделей дуже складні, але це не означає, що вони обов'язково є реалістичними. Методи моделювання, що використовуються різними людьми та в різних ситуаціях, можуть бути різними через індивідуальні схеми, особистість, цінності тощо, а також різне внутрішнє та зовнішнє середовища [17].

Отже, серед переваг економетричного підходу можна виокремити:

– на відміну від інших, економетричний підхід відноситься до групи змішаних, що дає йому більший діапазон і методів і властивостей;

– економетричний підхід передбачає, що проблема може бути описана набором характеристик, які пов'язані балансовими, функціональними чи стохастичними співвідношеннями, що дозволяє створити математичний опис (функцію) проблеми / рішення і спрогнозувати результат за різними варіантами;

– кількісний опис альтернатив управлінських рішень дозволяє зробити більш обґрунтований вибір з урахуванням пріоритетів конкретної організації (наприклад, співвідношення ризик-дохідність: для організацій із різними цілями – чи то зменшення ризику чи то збільшення доходності – за однакових умов будуть різні вибори рішень серед альтернатив);

– бази даних стають більш обширними та надійними, які можливо опрацювати завдяки новим технологіям і отримати більш точний результат аналізу проблеми та кількісних характеристик альтернатив рішень.

Одним із головних недоліків економетричного підходу, як це не дивно, є «людський фактор» – особа, що приймає рішення чи аналітик, що опрацює бази даних. Вибір методів моделювання, періоду вибірки даних, вибір змінних та їх кількість, інтерпретація результатів тощо здійснюється безпосередньо менеджером чи аналітиком. Тому економетричний підхід прийняття управлінських рішень це інтеграція не тільки математики, економіки, статистики, теорії управління а і професіоналізму менеджера (особи, що приймає рішення, аналітику тощо).

Література:

1. Прийняття управлінських рішень : навчальний посібник / за ред. Ю. Є. Петруні. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. 276 с.
2. Grünig, R., & Kühn, R. (2013). Successful decision-making: A systematic approach to complex problems. New York: Springer.
3. Feldman, G., Shah, H., Chapman, C., Pärn, E. A. and Edwards, D. J. (2017). "A systematic approach for enterprise systems upgrade decision-making: Outlining the decision processes". *Journal of Engineering, Design and Technology*. Vol. 15. No. 6. P. 778–802.
4. Sa'ed M. Salhieh (2007). A systematic approach for the selection of business processes for e-enablement. *International Journal of Information Technology & Decision Making*. Vol. 06. No. 04. P. 649–669.

5. Prezenski S., Brechmann A., Wolff S., Russwinkel N. (2017). A Cognitive Modeling Approach to Strategy Formation in Dynamic Decision Making *Frontiers in Psychology*, 8. URL: <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2017.01335>
6. Ткачова Т. С. Нейромережева модель для ефективності прийняття управлінських рішень на машинобудівному підприємстві. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2020. № 3. С. 327–333. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-37
7. Ольшанський О. В., Ткаченко О. П., Ткачова С. С. Імплементация процесного підходу у теорію прийняття управлінських рішень. *Економічний простір*. 2021. № 166. С. 53–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-9>
8. Saaty, T.L. (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *International Journal of Services Sciences*. Vol. 1. No. 1. P. 83–98.
9. Ball, R. (1974). Econometric analysis and managerial decision making. *Omega*, 2 (3), 295–311. DOI: [https://doi.org/10.1016/0305-0483\(74\)90024-3](https://doi.org/10.1016/0305-0483(74)90024-3)
10. Manski, C. (2019). Econometrics For Decision Making: Building Foundations Sketched By Haavelmo And Wald. *NBER Working Papers*. DOI: <https://doi.org/10.3386/w26596>
11. Larsson, A.-S., Edwards, M. R. (2021). Insider econometrics meets people analytics and strategic human resource management. *The International Journal of Human Resource Management*, 1–47. DOI: <https://doi.org/10.1080/09585192.2020.1847166>
12. Silva, E., E. Stefanou, S., Oude Lansink, A. (2021). Dynamic Efficiency and Productivity Measurement. *Oxford University Press*. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190919474.001.0001>
13. Kolluru, S., Mishra, R. (2012). Relevance of Econometric Applications for Managers. In book: *Econometric Applications for Managers*. Chapter: 1. New Delhi. URL: https://www.researchgate.net/publication/225376894_Relevance_of_Econometric_Applications_for_Managers
14. Altman, M. (2020). The evolution of decision-making: Why institutions and capabilities matters. *Smart Economic Decision-Making in a Complex World*, 17–37. DOI: <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-811461-2.00002-x>
15. Flores-Garcia, E., Bruch, J., Wiktorsson, M., Jackson, M. (2020). Decision-making approaches in process innovations: an explorative case study. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 32 (9), 1–25. DOI: <https://doi.org/10.1108/jmtm-03-2019-0087>
16. Arend, R. J. (2020). Strategic decision-making under ambiguity: a new problem space and a proposed optimization approach. *Business Research*, 13 (3), 1231–1251. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40685-020-00129-7>
17. McKenna, R. J. (1996). *Approaches to decision making*. Churchlands, Australia: Edith Cowan University. URL: <https://ro.ecu.edu.au/ecuworks/6811/>

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-26>

ГОТОВИЙ ДО МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕР: СФЕРИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

FUTURE-READY MANAGER: AREAS OF RESPONSIBILITY

Шевченко Л. С.

*докторка економічних наук, професорка,
професорка кафедри економічної теорії
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Liudmyla Shevchenko

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Economic Theory Department
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

Важливою передумовою розвитку бізнес-організацій є готовність до майбутнього їх менеджерів. Уважається, що основним призначенням управлінців стане забезпечення постійної *готовності організації до змін*. Значущість такої риси у future-ready manager управлінська наука й практика зрозуміли вже давно. У 2009 р. було створено Асоціацію професіоналів з управління змінами (change management) – АСМР. Перед ними ставляться завдання зробити зміни і перетворення у напрямі майбутнього системними, тобто такими, що охоплюють: цілі і завдання; структурні та технологічні перетворення; мотивацію персоналу; розроблення та виведення на ринок нових продуктів, освоєння нових ринкових сегментів; організаційну культуру, установки і поведінку співробітників тощо.

Основними напрямками діяльності future-ready managers є:

по-перше, участь у дослідженнях майбутнього. Від менеджерів очікують знань основ футурології як науки про можливість і ймовірність настання певних бажаних подій у майбутньому. Футурологію не вважають самостійною галуззю знань, але тісно

пов'язують зі стратегічним передбаченням. Важливим є використання інструментарію прогнозування, форсайтування та сценарного планування як методологічної та методичної бази досліджень. У багатьох великих закордонних фірмах запроваджено посади футурологів (футуристів) і форсайтерів, яких ще називають форсайт-менеджерами, форсайт-консультантами, організаційними прогнозистами, аналітиками та ін. До їхніх обов'язків входять: моніторинг, вивчення і аналіз наукових досліджень, статистичних даних; проведення анкетування, опитувань методом Делфі; прогнозування майбутніх подій і тенденцій і т.п.; формування для компаній образів їхнього майбутнього, аби допомогти підготуватися до непередбачених обставин, максимізувати можливості і зменшити ризики в бізнесі. Кінцева мета – сформувати бажане майбутнє організації або її окремих підрозділів для виживання у нестабільному середовищі, оцінити ступінь готовності компанії до майбутнього;

по-друге, безперервний розвиток своєї бізнес-організації (фірми): завершення одного етапу (програми, проекту) розвитку організації є початком наступного. Розвиток бізнес-організації у загальному визначенні є процесом кількісних, якісних і структурних змін, переходу з одного стану в інший, формою і тенденцією існування організації в умовах середовища, що змінюється. Він відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. При цьому зміни та перетворення охоплюють усі сфери та всі напрями діяльності бізнес-організації; можуть розрізнятися за значенням перетворень для організації (корінні або несуттєві) та за ступенем новизни (нові або відомі); бути трансакційними (передбачати модифікацію способів ведення бізнесу та взаємодію людей на повсякденному рівні) і трансформаційними (суттєвими для місії фірми, корпоративних структур, форм і способів діяльності, технологій, організаційної культури тощо); операційними і стратегічними; характеризувати еволюційний або революційний розвиток організації. Важливе місце у цьому процесі посідає розроблення стратегій розвитку;

по-третє, забезпечення технологічної готовності компанії до майбутнього, її інноваційного розвитку. В умовах Індустрії 4.0, наприклад, актуальними є цифровізація економіки й бізнесу,

перетворення фірми на цифрову: інтеграція та постійна готовність до зміни цифрових технологій; створення і пропонування цифрових продуктів; використання цифрових бізнес-моделей – для задоволення вимог нових і мінливих ринків із використанням цифрових інструментів, у тому числі з поступовим переходом на сервісну або платформну бізнес-модель; реалізація концепції «цифрових робочих місць»; розвиток цифрових компетентностей і цифрового мислення у працівників підприємства;

по-четверте, підготовка до майбутнього робочої сили компанії (future-ready workforce). Платформа масової онлайн-освіти Coursera опублікувала звіт «Глобальний індекс навичок» (Global Skills Index, 2020). Найпопулярнішими **бізнесовими навичками** у 2020 році стали Microsoft Excel, управління проектами, цифровий маркетинг, блокчейн, бізнес-аналітика, письмо, управління талантами, навички продакт-плейсменту та управління ланцюгом постачання. Найважливішими **технологічними навичками** визнано мову програмування C, технологію штучного інтелекту, JavaScript, веброзробку, проектування користувацького досвіду, кібербезпеку, згорткову нейронну мережу, хмарні обчислення, інтернет речей (IoT), інтерфейс програмування застосунків (API). Трендові **навички роботи з даними** — мови програмування Python, R та SQL, сторітелінг даних, глибинне навчання, TensorFlow, хмарні API, багатозадачне навчання, лінійна алгебра, обробка природної мови (NLP) [1];

по-п'яте, опанування нових управлінських знань і навичок, а також управлінських професій майбутнього, серед яких: менеджер з граничних обчислень для інтернету речей, менеджер з етики та менеджер з довіри [2]; менеджер з HR-трансформації; менеджер по роботі з клієнтами (Account Manager); менеджер із розвитку; менеджер проєктів у сфері ІТ; менеджер цифрових платформ [3]; менеджер (управитель) з інновацій (відповідальний за переосмислення стратегій компанії в її основному бізнесі або в якійсь конкретній галузі з метою вдосконалення своєї бізнес-моделі); менеджер (управитель) платного трафіку (у сфері управління платними медіакампаніями); менеджер (управитель) спільноти (відповідає за спілкування з клієнтами та спільнотами навколо компанії, збирає думки з метою покращення

бізнесу та її становища, формує культуру навколо компанії, створюючи шанувальників бренду) [4].

Вивчати, аналізувати, проєктувати майбутнє – призначення та відповідальність менеджера будь-якої організації. Водночас це сучасний напрям розвитку управлінської професії.

Література:

1. Навички майбутнього. Результати дослідження Coursera.
URL: <https://executives.com.ua/navychky-maibutnoho/>
2. 18 професій майбутнього, до яких ми поки що не готові.
URL: <https://uaspectr.com/2022/02/07/18-profesij-majbutnogo/>
3. Який напрямок роботи обрати майбутньому менеджеру?
URL: https://dut.edu.ua/ua/news-1-593-10063-yakiy-napryamok-roboti-obrati-maybutnomu-menedzheru_kafedra-menedzhmentu
4. ТОП-30 професій, які будуть потрібні в Україні через 10 років. *Радио Трек: НОВИНИ*. URL: https://radiotrek.rv.ua/articles/top30_profesiy_yaki_budut_potribni_v_ukraini_cherez_10_rokiv_264953.html

LOGISTICS AND TRANSPORT

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-27>

ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВИГІДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ АВТОТРАНСПОРТНОГО БІЗНЕСУ

FORMATION OF A MUTUALLY BENEFICIAL ECONOMIC ASSOCIATION OF AUTOTRANSPORT BUSINESS ORGANIZATIONS

Власенко Д. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та аграрної економіки
Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів
і природокористування України «Ніжинський агротехнічний
інститут»
м. Ніжин, Україна*

Dmytro Vlasenko

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of
Management and Agrarian Economics,
Separated Subdivision National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine «Nizhyn Agrotechnical Institute»
Nizhyn, Ukraine*

Під взаємовигідним економічним об'єднанням організацій будемо розуміти союз економічних об'єктів, що припускає стійкий тип взаємодії між ними, який приносить кожному з них економічну вигоду (ефект); формується в процесі їх функціонування. При цьому метою створення взаємовигідного економічного об'єднання може бути або універсалізація, або диверсифікація (збільшення видів послуг, що надаються), але в кожному разі метою об'єднання буде досягнення економічної вигоди кожного з його членів.

Розглянемо найпростіший випадок двох економічних об'єктів. Як уже вказувалося, суть подібного союзу полягає в тому, що в результаті утворюється нова економічна структура, що володіє емерджентними властивостями; тобто виникає деякий емерджентний (синергетичний) ефект, що забезпечує домінування ефекту спільного функціонування об'єктів над сумою ефектів їх автономної діяльності:

$$E_1 + E_2 < E_s \quad (1),$$

де E_1 , E_2 – ефекти самостійного, автономного функціонування організацій, а E_s – ефект від їх спільної діяльності.

Таким чином, синергетичний ефект S^q вимірюється величиною різниці

$$S^q = E_s - (E_1 + E_2) \quad (2)$$

При цьому, чим більше синергетичний ефект $S^q > 0$, тим глибше процес економічного об'єднання та тем стійкіше союз розглянутих економічних об'єктів; чим менше величина $S^q > 0$, тим менше цей ефект і нестійкіше новостворена структура; при $S^q < 0$ союз об'єктів досить швидко розпадається.

Через спільність методичних підходів при вивченні даних різновидів економічних об'єднань (одна з них – між організаціями різної величини, і інша – між однорідними по розміру організаціями), доцільно зупинитися на характеристиці цього феномену для випадку великої та малої організацій.

В економічній практиці країн з розвинутою ринковою економікою (Японія, США, Великобританія й ін.) економічні об'єднання між великим і малим підприємствами є досить розповсюдженим явищем.

У його основі завжди лежить очевидна взаємна вигода обох сторін:

1) великі підприємства вносять у функціонування малих відомий елемент стабільності та планомірності; вони визначають особливий мікроклімат функціонування малого бізнесу, будучи своєрідним демпфером, що амортизують вплив ринкової стихії;

2) малі підприємства виконують частину функцій великих підприємств, концентруючись на питаннях постачання, розробці та впровадженню нововведень, підвищенні якості ремонту, техобслуговування і ін.

У вітчизняних умовах економічні об'єднання визначаються більш широким спектром цілей його учасників. Цільові настанови умовно можна розділити на дві групи:

- 1) необхідність раціонального поділу виробничо-економічних функцій і вдосконалення організації виробництва;
- 2) специфічні цілі, обумовлені необхідністю виживання в складних умовах реформ української економіки.

Особливо міцним виявляється економічне об'єднання в тому випадку, якщо при взаємодії організацій відбувається сполучення різних цілей, що, до речі, найбільше часто і спостерігається в сучасних економічних реаліях. Специфіка функцій економічного об'єднання була найбільш виражена на першому етапі становлення ринкових відносин. Однак разом з ходом реформ функції його постійно трансформуються й модифікуються.

Найбільш важливі функції економічного об'єднання на першому етапі полягають у реалізації наступних процесів:

- первісного нагромадження капіталу,
- участі в процесах приватизації,
- вирішення ряду проблем економіки перехідного періоду, зокрема, кризи неплатежів і податкового преса,
- надання фінансової підтримки для виживання організацій і створення джерел їх розвитку.

Вигода партнерів при такому варіанті об'єднання часто описується в термінах так званої іррегулярної економіки, і не завжди є очевидною для безпосереднього економічного аналізу. Дуже часто на практиці вона полягала в русі коштів з державного сектору в приватний та у зворотньому напрямку; у рамках такої взаємодії реалізувалися різні фінансові маніпуляції, можливість яких була обумовлена недосконалим законодавством [1, с. 151–161]. У цій ситуації мала структура часто була кишеньковим підприємством, «міцно пришитим» до стратегії великої фірми та виконуючим утилітарно-практичні цілі її функціонування.

Взаємовигідне економічне об'єднання дозволяло малим і великим фірмам легко адаптуватися до мінливого та високоризикового середовища перехідної української економіки.

Для аналізу основних механізмів формування зв'язків утворюючих економічне об'єднання організацій автотранспортного бізнесу введемо класифікацію типів синергізму, засновану на класифікації, що запропонована І. Ансоффом [2, с. 59–68]:

URL синергізм виконання автотранспортних послуг, що має місце, коли різними організаціями автотранспорту використовуються ті ж самі приміщення для стоянки та ремонту автотранспорту, канали одержання замовлень. Сюди ж відносяться загальна реклама, маркетинг і ін.

URL синергізм оперативного управління, який є результатом спільного та більш ефективного використання транспорту, приміщень, персоналу; розподілу накладних витрат; здійснення навчання кадрів і обміну досвідом тощо, тобто пов'язаний головним чином з аспектами організаційно-управлінської діяльності малих автотранспортних фірм, рішенням координаційних і інформаційних питань;

URL фінансово-інвестиційний синергізм, який пов'язаний головним чином з розподілом (або перерозподілом) фінансово-інвестиційних ресурсів, призначених для розвитку малих автотранспортних організацій. Сюди відноситься взаємне кредитування підприємств, лізинг устаткування та автотранспорту, питання оптимізації оподаткування;

URL синергізм менеджменту. Даний вид синергізму зустрічається рідше та пов'язаний з питаннями стратегічного розвитку малих автотранспортних організацій, головним чином при освоєнні ними принципово нових видів автотранспортних послуг.

Використовуючи цю класифікацію, будемо розрізняти три основні структури економічних об'єднань організацій автотранспортного бізнесу:

а) оперативно-виробнича (характеризується наявністю перших двох типів синергізму або присутністю хоча б одного з них);

б) фінансово-управлінська (характеризується наявністю третього й четвертого типів синергізму або присутністю хоча б одного з них);

в) поглиблено-комплексна (характеризується комбінацією різних типів синергізму, присутніх в оперативно-збутовій і фінансово-управлінській формах).

Слід зазначити, що першу форму об'єднань організацій автотранспортного бізнесу часто відносять до категорії об'єктів з нерозвиненою системою внутрішніх взаємозв'язків, оскільки ця форма найчастіше охоплює сферу зовнішньої взаємодії малих організацій, їх «зовнішню оболонку». Друга форма об'єднання організацій автотранспортного бізнесу відноситься до розвинутої системи внутрішніх взаємозв'язків, оскільки передбачає охоплення найбільш кардинальних, фінансових питань розвитку малих організацій. Сюди ж відносять і третю форму кооперативних структур, однак вона зустрічається рідше, оскільки широта охоплення взаємодій обумовлює взаємне поглинання та злиття малих фірм і часто приводить до утворення нової монолітної господарської структури.

Слід зауважити, що даний поділ об'єднань організацій на розвинені та нерозвинені системи в достатньому ступені умовно і у загальному випадку не пов'язано з питаннями ефективності взаємодій малих фірм. Так, раціонально організована взаємодія малих фірм в управлінській сфері, може принести більший ефект, ніж необґрунтовані рішення про взаємодію їх у сфері надання послуг або фінансів. Крім того, поділ цих сфер у процесі взаємодії малих фірм, буває досить скрутним. Однак у методичному плані воно представляється корисним, тому що дозволяє внести елементи систематизації в досліджувану проблему.

Література:

1. Герасименко О. М. Шахрайства у вітчизняних компаніях: види, фактори виникнення, професійні схеми та заходи боротьби. *Вчені записки Університету «КРОК», 2019. № 1 (53). С. 151–160.*
2. Ansoff, H. Igor, McDonnell, Edward J. *Corporate strategy*, New York : Wiley, 1988, 245 p.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-243-2-28>

**НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
УПРАВЛІННЯ МОРСЬКИМИ ПОРТАМИ УКРАЇНИ**

**DIRECTIONS OF IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE
MANAGEMENT OF SEA PORTS OF UKRAINE**

Седікова І. О.

*доктор економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри менеджменту і логістики
Одеського національного технологічного університету
м. Одеса, Україна*

Седіков Д. В.

*доктор філософії, старший викладач кафедри економічної теорії
та фінансово-економічної безпеки
Одеського національного технологічного університету
м. Одеса, Україна*

Iryna Sedikova

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Management and Logistics
Odessa National University of Technology
Odessa, Ukraine*

Denys Sedikov

*Doctor of Philosophy,
Senior Lecturer of the Department of Economic Theory
and Financial and Economic Security
Odessa National University of Technology
Odesa, Ukraine*

Основними і найбільшчими для українських виробників-експортерів залишаються питання шляхів збуту. До широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну через морські порти здійснювалося понад 70 % усього товарного експорту з нашої країни [1]. Щодня через заблоковані порти Україна недоотримає 170 млн дол. Але втрачає не лише Україна: в ООН застерігають від глобальної продовольчої катастрофи через неможливість вивезти збіжжя з території

одного з найбільших світових експортерів пшениці, ячменю та соняшникової олії. Через морські порти проходило щонайменше дві третини від загального обсягу української зовнішньої торгівлі [1].

Зазначають, що проблема підвищення ефективності морського транспорту, управління вантажопотоками, організації транспортно-експедиційного обслуговування вантажовласників є головним завданням не лише розвитку морського транспорту, а й забезпечення можливості існування морського сектору економіки як такого. За даними фахівців Мінінфраструктури, портова галузь України потребує залучення близько 25 млрд грн інвестицій [5]. Для реформування було реалізовано значну кількість економічних і правових заходів. Одним із таких заходів стало прийняття Закону України «Про морські порти України» від 17.05.2012 року [6]. Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні основи діяльності в морських портах України. Саме його прийняття сприяло приватизації підприємств морського транспорту України.

У сучасній морській індустрії ІТ-технології відіграють важливу роль, їхня роль та значення постійно підвищуються. Нами виділено найбільш значні, на наш погляд, тренди: кібербезпека, Інтернет-речей, блокчейн, повна автоматизація суден. На сьогоднішній день міжнародні правила кібербезпеки для морської галузі не ухвалені. При цьому головні принципи управління ризиками кібербезпеки в морських портах містять рекомендації щодо захисту міжнародного судноплавства від існуючих і потенційних загроз у сфері кібербезпеки. Ці рекомендації дозволяють знизити пов'язану з ними вразливість. Принципи містять функціональні елементи для ефективного управління ризиками у морській галузі: виявити, захистити, відреагувати та відновити.

Технологія Інтернет-речей «це мережа фізичних об'єктів, які мають вбудовані технології, що дозволяють здійснювати взаємодію з зовнішнім середовищем, передавати відомості про свій стан і приймати дані ззовні» [2]. Також Інтернет речей все частіше використовується в галузі для покращення зв'язку між судном та берегом, для інтелектуального керування трафіком. Більш тісний інтерфейс між суднами і портами включає, наприклад, аналіз великих

баз даних для скорочення часу на перевезення і часу, витраченого на вхід суден у порти та інші райони з інтенсивним рухом, тим самим сприяючи зниженню перевантаженості портів. Інші сфери застосування Інтернету-речей – дистанційний контроль відходу суден без втручання людини, дистанційний контроль переходу та автоматична постановка док. Щойно стане можливою фіксація відходу суден у режимі реального часу, з'явиться можливість оптимізувати операції з використанням технології блокчейн, наприклад, для відстеження резервних потужностей, покращення зв'язку між різними етапами маршруту перевезення та покращення пропускної спроможності портів.

Блокчейн (Blockchain або Block Chain) – вибудований за певними правилами безперервний послідовний ланцюжок блоків, що містять інформацію. Найчастіше копії ланцюжків блоків зберігаються на безлічі різних комп'ютерів незалежно один від одного. [3]. Однією з потенційних проблем, пов'язаних із цифровими інноваціями в морській галузі, є недостатня стандартизація електронного обміну даними та необхідність загального формату даних для обміну інформацією. Електронний обмін даними включає електронний переклад комерційних або адміністративних операцій з одного комп'ютера на інший, із застосуванням узгодженого стандарту для структурування даних операцій або повідомлень. Цей недолік, поряд із загальною неясністю щодо потенційних застосувань блокчейн, відноситься до факторів, здатних пояснити тривалу залежність шипінгової галузі від паперової документації при перевезеннях вантажу в контейнерах.

Загалом блокчейн має потенціал для підвищення безпеки Інтернету-речей. За допомогою технології блокчейн можна, наприклад, забезпечити безпеку документів, блокування розкрадання персональних даних, використання криптографії з відкритим ключем, а також запобігання несанкціонованому доступу до даних на відміну від процесу підписання документів у паперовій формі та інших форм електронного обміну даними. Така технологія покликана підвищити кібербезпеку. Статистика світових вузлових портів свідчить, що за допомогою блокчейн середній час обробки документів, що стосуються рефконтейнерів, може бути скорочено з двох днів до чотирьох годин [4].

Серед досягнень у сфері кібер-систем та оцифрування у морській галузі особливу увагу привертають автономні морські надводні судна. Подібно до автономних технологій в інших галузях, автоматизовані судна можуть забезпечити підвищену безпеку та економію коштів за рахунок видалення людського фактора з певних операцій. Автоматизовані судна можуть використовуватись у широкому спектрі операцій, у тому числі: рятування, ліквідація аварій та розливів нафти, пасажирські поромні перевезення, буксирування та вантажоперевезення. Проте в даний час вони в основному використовуються для морських наукових досліджень та різних морських операцій в оборонній сфері.

Література:

1. Посилюємо міжнародне співробітництво в умовах війни: у фокусі Туреччина. Укрінформ. URL: <http://surl.li/dcsqg>
2. Сучасні IT-рішення для управління бізнесом. Internet of Things, IoT. URL: <http://surl.li/dcsqu>
3. Сучасні IT-рішення для управління бізнесом. Blockchain. URL: <http://surl.li/awjur>
4. У Китаї хочуть застосувати технології блокчейн для обробки рефконтейнерів у портах. URL: <http://surl.li/dcsri>.
5. Гришова І. Ю., Дяченко О. П. Державна інвестиційна політика розвитку морських портів України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С. 97–102.
6. Стратегія розвитку морських портів України на 25 років. Проект. URL: <http://surl.li/dgwvy>

The project was implemented with the support of

CENTER
for Ukrainian and European
Scientific Cooperation

The **Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation** is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation:
88000, Uzhhorod, 25, Mytraka str.
+38 (099) 733 42 54
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

Izdevniecība “Baltija Publishing”
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA “Izdevniecība “Baltija Publishing”
Parakstīts iespiešanai: 2022. gada 28. oktobris
Tirāža 100 eks.